

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПОДАТКОВОЇ СПРАВИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА (ПРОЄКТ)

**на тему «Управління рентабельністю підприємства харчової
промисловості в умовах економічної кризи»
за матеріалами ТОВ «Національна Горілчана Компанія»**

Здобувача вищої освіти другого (магістерського) рівня
II курсу, групи ЕМУ – 23-1
спеціальності 051 Економіка,
освітня програма «Управління бізнес-процесами
на підприємстві»

Денисенко Ярослава
Анатолійовича

Науковий керівник

Марченко Ольга
Іванівна, к.е.н.,
доцент

Керівник освітньо-
професійної програми

Піжук Ольга
Іванівна, д.е.н.,
професор

Допущено до захисту за рішенням
кафедри економіки, підприємництва та
бізнес-адміністрування,
протокол від 23.12.2024 № 6

Завідувач кафедри економіки,
підприємництва та бізнес-адміністрування

Слюсарєва Л.В., д.е.н., професор

Ірпінь – 2025

Регистрація № 9 22.01.2025 Вашев
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 16.01.25 Мерз
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 80 4 В 04.02.2025
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова ЕК: Филюк Г.М. Филюк Г.М., д.е.н., професор.
(підпис)

Заступник голови ЕК Лазебник Л.Л. Лазебник Л.Л., д.е.н., професор
(підпис)

Члени комісії: Піжук О.І. Піжук О.І., д.е.н., професор
(підпис)

Ткаченко В.В. Ткаченко В.В., к.е.н., доцент
(підпис)

Секретар комісії Баланюк Г.Й. Баланюк Г.Й., провідний фахівець
(підпис)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ВИПУСКНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
------------------	-------------------------	--------------------------	----------	--

ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ

1.Зміст випускної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 25	21		16.01.25 Маринка
2.Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 5	4		
3.Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
5. Передзахист (якість та повнота представленого матеріалу, рішення щодо балів залишається за комісією)	від 1 до 10	10		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	45		

ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ

1.Доповідь	від 0 до 10			Ларбессек І.А. Сє. Мєднєє Гітєєрє О.І. Сє. Мєднєє
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5			
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25			
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10			
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50			
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	80		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підписи)
80	B	4	04.02.25	Ларбессек І.А. Сє. Мєднєє Гітєєрє О.І. Сє. Мєднєє
Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою		
90-100	A	5 (відмінно)		
80-89	B	4 (добре)		
70-79	C	3 (задовільно)		
60-69	B	3 (задовільно)		
50-59	E	3 (задовільно)		
35-49	EX	2 (незадовільно)		

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет податкової справи, обліку та аудиту,
Кафедра економіки, підприємництва
та бізнес-адміністрування
Спеціальність 051 Економіка
Освітньо-професійна програма
«Управління бізнес-процесами на підприємстві»

Затверджую
Завідувач кафедри Л.В.Слюсарєва

**Завдання на кваліфікаційну роботу (проект)
здобувачу вищої освіти**

Денисенко Ярославу Анатолійовичу

**1. Тема випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи
«Управління рентабельністю підприємства харчової промисловості в
умовах економічної кризи»**

Затверджена наказом ректора від 6 грудня 2023 р. № 1640

2. Строк здачі закінченої роботи 23 січня 2025 р.

3. Цільова установка: визначення рівня рентабельності підприємства харчової промисловості в умовах економічної кризи.

Мета роботи: систематизація теоретичних і методичних засад формування механізму управління рентабельністю підприємств харчової промисловості та обґрунтування практичних рекомендацій щодо його вдосконалення в умовах економічної нестабільності.

Об'єкт дослідження: процес управління рентабельністю підприємства.

Предмет дослідження: теоретико-методичні засади та практичні аспекти управління рентабельністю підприємства харчової промисловості в умовах економічної кризи.

База дослідження: ТОВ «Національна Горілчана Компанія».

4. Вихідні дані до роботи складають монографії та публікації у періодичних виданнях зарубіжних і вітчизняних науковців, нормативно-правові акти України з досліджуваної проблематики, статистичні матеріали з фінансової звітності ТОВ «Національна Горілчана Компанія» за 2021-2023 рр.

5. Перелік графічного матеріалу: 9 таблиць.

6. Зміст випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи (перелік питань за кожним розділом): Розділ 1. Теоретичні основи рентабельності підприємства та управління нею в кризових умовах, 1.1. Поняття та теоретична характеристика рентабельності підприємства, 1.2. Значення рентабельності в діяльності підприємства харчової промисловості в кризових умовах; 1.3 Методичні підходи до управління рентабельністю підприємства, Розділ 2. Аналіз та оцінка ефективності управління рентабельністю ТОВ «Національна Горілчана Компанія», 2.1. Організаційно – економічна характеристика діяльності ТОВ «Національна Горілчана Компанія», 2.2. Аналіз рентабельності підприємства та

факторів, що впливають на її показники, Розділ 3. Напрями підвищення рентабельності підприємства харчової промисловості ТОВ «Національна Горілчана Компанія», 3.1. Оптимізація витрат і збільшення обсягу виробництва продукції як інструменти підвищення рентабельності підприємства харчової промисловості. Вдосконалення механізму управління рентабельністю підприємства харчової промисловості в кризових умовах.

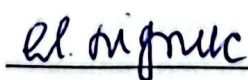
7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1.	Вибір теми дипломної роботи, затвердження плану виконання роботи	06.12.2023 р.	06.12.2023
2.	Опрацювання літературних джерел за напрямком дослідження	07.03.2024 р.	26.04.2024
3.	Підготовка теоретичного розділу та подання її керівнику	01.04.2024 р.	02.05.2024
4.	Апробація результатів дослідження теоретичного опрацювання матеріалу (підготовка статті та/або тез доповіді на науковій конференції)	31.05.2024 р.	31.05.2024
5.	Підготовка аналітичного розділу роботи та подання її керівнику	09.09.2024 р.	15.10.2024
6.	Підготовка III розділу дипломної роботи та подання її керівнику	29.11.2024 р.	08.12.2024
7.	Підготовка 100% дипломної роботи та подання її керівнику	20.12.2024 р.	26.12.2024
8.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	26.12.2024 р.	08.01.2025
9.	Попередній захист дипломної роботи	23.12.2024 р.	23.12.2024
10.	Отримання відгуку керівника дипломної роботи	15.01.2025 р.	20.01.2025
11.	Рецензування дипломної роботи	17.01.2025 р.	23.01.2025
12.	Представлення роботи для перевірки на плагіат	03.01.2025 р.	18.01.2025
13.	Захист дипломної роботи	04-05.02.2025 р.	04-05.02.2025

Дата видачі завдання 6 грудня 2023 р.

Керівник випускної кваліфікаційної (дипломної) роботи

Марченко Ольга Іванівна, к.е.н., доцент

Керівник освітньо-професійної програми

Піжук Ольга Іванівна, д.е.н., професор

Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

Денисенко Ярослав Анатолійович

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 11:56:29 26.01.2025

Назва файлу з підписом: Диплом_Денисенко.pdf.asice

Розмір файлу з підписом: 1.2 МБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: Диплом_Денисенко.pdf

Розмір файлу без підпису: 1.4 МБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Піжук Ольга Іванівна

П.І.Б.: Піжук Ольга Іванівна

Країна: Україна

РНОКПП: 2999520140

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 12:56:25 26.01.2025

Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг

Серійний номер: 382367105294AF97040000002DC6830029604603

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2024.10.24 15:00

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 18:28:45 04.02.2025

Назва файлу з підписом: ПРОТОКОЛ ЕК 04.02.25 ЕМУ.docx.asice

Розмір файлу з підписом: 26.9 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: ПРОТОКОЛ ЕК 04.02.25 ЕМУ.docx

Розмір файлу без підпису: 23.4 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: ЛАЗЕБНИК ЛАРИСА ЛЕОНІДІВНА

П.І.Б.: ЛАЗЕБНИК ЛАРИСА ЛЕОНІДІВНА

Країна: Україна

РНОКПП: 2488704847

Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 18:28:45 04.02.2025

Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"

Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000EE561A019A026C05

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Удосконалений

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2024.10.24 15:00

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 09:07:46 04.02.2025

Назва файлу з підписом: ПРОТОКОЛ ЕК 04.02.25 ЕМУ.docx.asice
Розмір файлу з підписом: 22.5 КБ

Перевірені файли:

Назва файлу без підпису: ПРОТОКОЛ ЕК 04.02.25 ЕМУ.docx
Розмір файлу без підпису: 20.2 КБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: Піжук Ольга Іванівна

П.І.Б.: Піжук Ольга Іванівна

Країна: Україна

РНОКПП: 2999520140

Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 10:07:41 04.02.2025

Сертифікат виданий: "Дія". Кваліфікований надавач електронних довірчих послуг

Серійний номер: 382367105294AF97040000002DC6830029604603

Тип носія особистого ключа: ЗНКІ криптомодуль ІІТ Гряда-301

Алгоритм підпису: ДСТУ 4145

Тип підпису: Кваліфікований

Тип контейнера: Підпис та дані в архіві (розширений) (ASiC-E)

Формат підпису: З повними даними ЦСК для перевірки (CAdES-X Long)

Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2024.10.24 15:00

АНОТАЦІЯ

Управління рентабельністю підприємства харчової промисловості в умовах економічної кризи

Мета роботи полягає систематизації теоретичних і методичних засад формування механізму управління рентабельністю підприємств харчової промисловості та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо його вдосконалення в умовах економічної нестабільності.

Завданнями роботи є визначення сутності рентабельності та її ролі у діяльності підприємств харчової промисловості; дослідження особливості управління рентабельністю в умовах економічної кризи; представлення методичних підходів до аналізу стану управління рентабельністю підприємства; аналізу фінансово-господарської діяльності ТОВ «Національна Горілчана Компанія»; оцінка рентабельності діяльності підприємства та факторів, що впливають на її рівень; визначення шляхів підвищення рентабельності ТОВ «Національна Горілчана Компанія»; обґрунтування вдосконалення механізму управління рентабельністю підприємств харчової промисловості в умовах економічної кризи.

Предмет дослідження - теоретико-методичні засади та практичні аспекти управління рентабельністю підприємства харчової промисловості в умовах економічної кризи.

Об'єктом дослідження є процес управління рентабельністю ТОВ «Національна Горілчана Компанія».

Базою дослідження виступають матеріали ТОВ «Національна Горілчана Компанія».

За результатами дослідження систематизовано теоретичні та практичні аспекти управління рентабельністю підприємства харчової промисловості в умовах економічної кризи, а також сформульовані пропозиції щодо підвищення рентабельності ТОВ «Національна Горілчана Компанія» через оптимізацію фінансової політики.

Одержані результати доведені до рівня конкретних пропозицій, що дозволить використати методику зниження витрат для вдосконалення механізму управління рентабельністю підприємства в умовах економічної кризи. Наукові і практичні положення щодо зниження витрат можуть бути впроваджені для підприємств харчової промисловості.

Дипломна робота містить 61 сторінку, список використаних джерел з 36 найменувань, 3 додатка.

Ключові слова: рентабельність; управління рентабельністю; підприємство; ефективність діяльності підприємства.

Рік виконання дипломної роботи 2024 р.

Рік захисту роботи 2025 р.

SUMMARY

Profitability Management of Food Industry Enterprises in the Context of an Economic Crisis

The purpose of the work is to systematize the theoretical and methodological principles for developing a profitability management mechanism for food industry enterprises and to substantiate practical recommendations for its improvement under conditions of economic instability.

The objectives of the work are defining the essence of profitability and its role in the operations of food industry enterprises; exploring the specifics of profitability management in the context of an economic crisis; presenting methodological approaches to analyzing the state of profitability management in an enterprise; analyzing the financial and economic activities of LLC "National Vodka Company"; assessing the profitability of the enterprise and the factors influencing its level; identifying ways to enhance the profitability of LLC "National Vodka Company"; and justifying improvements to the profitability management mechanism of food industry enterprises during an economic crisis.

The subject of research: the theoretical and methodological principles and practical aspects of profitability management in food industry enterprises during an economic crisis.

The object of research is the profitability management process at LLC "National Vodka Company."

The study is based on the materials of the LLC "National Vodka Company."

According to the results of the research, the theoretical and practical aspects of profitability management for food industry enterprises during an economic crisis have been systematized, and proposals for enhancing the profitability of LLC "National Vodka Company" through the optimization of financial policies have been formulated.

The obtained results are translated into specific recommendations, allowing the use of cost reduction methodologies to improve the profitability management mechanism under economic crisis conditions. The scientific and practical provisions regarding cost reduction can be implemented in food industry enterprises.

Diploma work contains 61 pages, a list of used sources of 36 items, 3 edits.

Keywords: profitability; profitability management; enterprise; operational efficiency.

Year of completion of the thesis 2024.

Year of work protection 2025.

ЗМІСТ

Вступ.....	9
Розділ 1 Теоретичні основи рентабельності підприємства та управління нею в кризових умовах.....	12
1.1. Сутнісна характеристика та значення рентабельності в діяльності підприємства харчової промисловості в кризових умовах.....	12
1.2. Методичні підходи до управління рентабельністю підприємства	18
Розділ 2 Аналіз та оцінка ефективності управління рентабельністю ТОВ «Національна Горілчана Компанія».....	24
2.1. Загальна характеристика діяльності ТОВ «Національна Горілчана Компанія»	24
2.2. Аналіз рентабельності підприємства та факторів, що впливають на її показники	30
Розділ 3 Напрями підвищення рентабельності підприємства харчової промисловості ТОВ «Національна Горілчана Компанія».....	41
3.1. Оптимізація витрат і збільшення обсягу випуску продукції як інструменти підвищення рентабельності підприємства	41
3.2 Вдосконалення механізму управління рентабельністю підприємства харчової промисловості в кризових умовах	50
Висновки.....	55
Список використаних джерел.....	58

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних економічних умовах криза становить суттєве випробування для підприємств усіх галузей, зокрема харчової промисловості, яка відіграє ключову роль у забезпеченні продовольчої безпеки країни. Фінансова нестабільність, зростання цін на сировину, коливання валютних курсів створюють додаткові ризики для діяльності підприємств цієї галузі. Обмежені ресурси та необхідність адаптації до змінних умов вимагають підвищення ефективності управління рентабельністю.

Рентабельність є одним із головних показників фінансової стійкості та економічної результативності підприємства. Управління рентабельністю передбачає не тільки аналіз фінансових результатів, а й впровадження стратегій оптимізації витрат, підвищення продуктивності та забезпечення конкурентоспроможності. В умовах нестабільної ситуації особливо важливим є пошук гнучких та інноваційних підходів до підтримання стабільності та зростання рентабельності.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. В галузі теоретичного дослідження питань управління та планування рентабельності внесли значний вклад визначні вітчизняні вчені, зокрема М. Бердар, Б. Грабовецький, В. Серединська, О. Загородна, Р. Федорович та Д. Лисенко. Праці В. Баліцької детально досліджують вплив видів рентабельності на прибуток підприємств. Дослідження Е. Гомонко, О. Непочатенка та Н. Демчук зосереджені на аналізі впливу затрат на оцінку показників фінансового стану підприємств, зокрема на показники рентабельності.

Незважаючи на вагомий внесок як вітчизняних, так і зарубіжних економістів, питання щодо методів економічного управління та оптимізації показників прибутковості та рентабельності підприємств харчової промисловості залишаються актуальними й потребують подальшого наукового дослідження.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи - дослідження теоретичних та методичних аспектів формування механізму управління рентабельністю підприємств харчової промисловості та обґрунтуванні практичних рекомендацій щодо його вдосконалення в умовах економічної кризи.

Для досягнення поставленої мети необхідно було розв'язати такі завдання:

- розглянути сутнісну характеристику та значення рентабельності в діяльності підприємства харчової промисловості в кризових умовах;
- визначити методичні підходи до управління рентабельністю підприємства;
- розглянути загальну характеристику діяльності ТОВ «Національна Горілчана Компанія»;
- оцінити рентабельність діяльності підприємства та фактори, що впливають на її рівень;
- оптимізувати витрати і збільшення обсягу випуску продукції як інструментів підвищення рентабельності підприємства;
- обґрунтувати вдосконалення механізму управління рентабельністю підприємств харчової промисловості в умовах економічної кризи.

Об'єктом дослідження є рентабельність ТОВ «Національна Горілчана Компанія».

Базою дослідження є ТОВ «Національна Горілчана Компанія».

Предметом дослідження є вивчення теоретичних основ та практичних методів управління прибутковістю підприємств харчової промисловості за умов економічної нестабільності.

Методи дослідження. Під час написання кваліфікаційної роботи було застосовано комплекс наукових методів з метою всебічного дослідження питання рентабельності підприємств харчової промисловості на прикладі ТОВ «Національна Горілчана Компанія». Для визначення сутності та значення рентабельності в цій галузі було використано метод аналізу та збору інформації з різних джерел. Структура досліджуваного підприємства була представлена за допомогою графічних методів, що передбачають використання схем та діаграм.

Табличний метод застосовувався для оцінки фінансового стану ТОВ «Національна Горілчана Компанія» та аналізу його ключових показників рентабельності. Мікроекономічний аналіз звітів підприємства за визначений період дозволив отримати більш глибоке розуміння його економічної діяльності. Статистичні методи були використані для дослідження динаміки абсолютних значень, відносних значень та показників рентабельності підприємства. На завершення роботи застосований метод узагальнення, який дав змогу зробити обґрунтовані висновки на основі отриманих результатів аналізу.

Практичне значення одержаних результатів. Висновки та пропозиції, які зроблені при написанні кваліфікаційної роботи має практичну цінність, оскільки його теоретичні аспекти, висновки і рекомендації сформульовані у вигляді конкретних пропозицій. Отримані науково-практичні положення щодо зниження витрат можуть бути застосовані на підприємствах харчової промисловості.

Інформаційна база дослідження. Кваліфікаційна робота базується на аналізі наукових статей, монографій та публікацій у фахових виданнях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, нормативно-правових актів України з даної тематики, а також статистичних даних з фінансової звітності ТОВ «Національна Горілчана Компанія».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА УПРАВЛІННЯ НЕЮ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

1.1. Сутнісна характеристика та значення рентабельності в діяльності підприємства харчової промисловості в кризових умовах

Для усунення наслідків фінансової кризи та забезпечення подальшого економічного зростання будь-якого підприємства є критично важливим вирішення питань підвищення ефективності виробничого процесу та конкурентоспроможності продукції. Оптимізація функціонування виробничо-господарської сфери, яка позитивно впливає на прибутковість, є актуальною проблемою для українських підприємств у нинішніх умовах економічної нестабільності. На даний момент більшість підприємств функціонують з мінімальним або нульовим прибутком [16].

Збільшення прибутку є важливим чинником результативності розвитку підприємства, розширюючи його виробничі можливості. Тому рентабельність, як один із основних показників вартості, що відображає рівень ефективності використання активів та капіталу у виробництві, є важливим індикатором ефективності діяльності підприємства [29].

Рентабельність — це економічний показник, який розраховується як відношення отриманого прибутку до використаних ресурсів або поточних витрат. На відміну від абсолютного значення прибутку, рентабельність є відносним показником і характеризує ефективність використання ресурсів підприємством для отримання прибутку. Вона служить як оціночним інструментом для аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання, так і цільовим орієнтиром для прийняття рішень щодо оптимізації діяльності. Крім того, рентабельність є важливим фактором для розрахунку чистого доходу суспільства та формування різних економічних інструментів [17].

Вчені розглядають рентабельність як ключовий фінансовий індикатор, який характеризує ефективність виробничого процесу з різних позицій:

По-перше, рентабельність розглядається як показник, який відображає ступінь віддачі активів та результативність використання капіталу у виробництві.

По-друге, її інтерпретують як стан фінансової стійкості підприємства, коли доходи від реалізації продукції повністю покривають витрати на її виробництво та продаж.

По-третє, рентабельність може розглядатися як міра прибутковості як усього підприємства, так і окремих напрямів його діяльності [29]. Нарешті, рентабельність інтерпретується як відносний показник, що характеризує загальну ефективність роботи підприємства та дохідність різних аспектів його діяльності [3, с. 12].

Концепцію рентабельності можна інтерпретувати по-різному залежно від позиції суб'єкта - підприємства, споживача чи держави. Проте в кожному випадку вона відображає ступінь вигідності. Рентабельна діяльність підприємства відображає, що споживач отримує задоволення від придбання продукції саме цього підприємства. Одночасно, держава може використовувати податкові надходження від рентабельного бізнесу для фінансування збиткових об'єктів та реалізації пріоритетних соціальних програм.

Економічна сутність рентабельності полягає в її здатності кількісно оцінити ефективність використання ресурсів у виробничій діяльності. На практиці застосовуються різноманітні коефіцієнти рентабельності, які є відносними величинами і демонструють, який обсяг прибутку (операційного, оподаткованого, балансового, чистого) одержується на одиницю реалізованої продукції, виробничих засобів, активів або власного капіталу. Іншими словами, чисельник будь-якого коефіцієнта рентабельності завжди представляє собою величину прибутку [8].

Однією з основних класифікацій рентабельності є поділ її на групи, що базуються на різних підходах:

- Витратний підхід: до цієї групи належать показники, що вимірюють ефективність використання ресурсів у процесі виробництва та реалізації продукції. Прикладами таких показників є рентабельність продукції та рентабельність діяльності.
- Прибутковість продажу: цей підхід фокусується на оцінці ефективності процесу збуту. Основним показником цієї групи є рентабельність продажу.
- Ресурсний підхід: тут акцент робиться на аналізі використання та прибутковості різних видів ресурсів підприємства. До цієї групи належать показники, такі як рентабельність сукупних активів, рентабельність власного капіталу та рентабельність оборотного капіталу [30].

Аналіз рентабельності підприємств харчової промисловості є важливим інструментом для оцінки ефективності капіталовкладень та раціонального використання ресурсів. Для цього розраховуються ключові показники рентабельності, такі як: рентабельність активів, власного та залученого капіталу, а також рентабельність діяльності та реалізації продукції. Дані показники дозволяють визначити ступінь ефективності використання підприємством своїх активів і ресурсів для генерації прибутку.

– Оскільки підвищення прибутковості є пріоритетним завданням будь-якого підприємства, досягнення цієї мети потребує комплексного підходу. Він передбачає покращення якості продукції, оптимізацію виробничих витрат, мінімізацію втрат ресурсів та підвищення ефективності використання обладнання [27].

Джерело інформації для проведення аналізу рентабельності підприємства включають:

- Форму №1 "Баланс" (Звіт про фінансовий стан).
- Форму №2 "Звіт про фінансові результати" (Звіт про сукупний дохід).
- Дані про ціни та інші релевантні показники [15].

Основними цілями аналізу рентабельності підприємства, зокрема в харчовій галузі, є:

- Оцінка досягнення запланованих показників рентабельності.

- Вивчення динаміки змін показників рентабельності у часі.
- Ідентифікація факторів, які впливають на рівень рентабельності.
- Виявлення потенційних резервів для підвищення рентабельності.
- Розробка та реалізація заходів з оптимізації наявних резервів для поліпшення фінансових результатів [27].

Аналіз рентабельності підприємств харчової промисловості є ключовим індикатором їхньої фінансової ефективності. Він дає змогу визначити прибутковість використання ресурсів, активів та капіталу, що є важливим для оцінки раціональності інвестицій. Крім того, дослідження рентабельності дозволяє зробити оцінку спроможності підприємства виробляти конкурентоспроможну продукцію, яка задовольняє потреби ринку.

Сучасний світ характеризується значним впливом зовнішніх факторів на фінансово-економічну діяльність підприємств. Ці фактори, які не завжди можна передбачити, включають не тільки економічні умови, але й демографічні, соціальні, політичні та медичні чинники, такі як пандемії, військова агресія та глобальна конкуренція. Негативний вплив цих чинників може призвести до кризових явищ як на рівні всієї економіки, так і окремих підприємств.

Кризові явища спонукають підприємства до перегляду своїх стратегій управління, з метою знайти більш гнучкі та адаптивні методи. Це потребує розробки моделей управління, що враховують нестабільність ринків, непередбачуваність їхнього розвитку та зміни купівельної спроможності. В Україні та світі існує значна кількість показників рентабельності, які використовуються для оцінки прибутковості діяльності підприємств. Проте, як показує аналіз наукових праць з теоретичних аспектів аналізу та управління прибутком і рентабельністю, бракує єдиної методології оцінки рівня рентабельності та механізмів управління прибутковістю.

Відомі дослідники, такі як А.А. Беляєв та Е.М. Коротков, підкреслюють конструктивну роль кризи у розвитку підприємств, вважаючи її ключовим чинником механізму саморегулювання в соціально-економічних системах. Н.С. Давідова зазначає, що кризові явища створюють сприятливі умови для

трансформації виробничих структур, оптимізації темпів та рівня соціально-економічного зростання, а також для досягнення вищого рівня економічної стабільності[26].

Криза має двоякий вплив на функціонування підприємства. З одного боку, вона дестабілізує його діяльність, створюючи непередбачувані умови та виклики. З іншого боку, криза може стати каталізатором розвитку, стимулюючи підприємства до пошуку нових рішень та вдосконалення своїх процесів. Підприємства, які не здатні адаптуватися до змін, зумовлених кризовими явищами, ризикують втратити свою конкурентоспроможність та припинити своє існування. Лише ті суб'єкти господарювання, які ефективно реагують на виклики зовнішнього середовища, зможуть скористатися можливостями, що відкриваються в період кризи, та збільшити свої прибутки.

Прибуток є одним з ключових індикаторів успіху підприємства в ринковій економіці. Він є головною метою підприємницької діяльності і слугує основним стимулом для розвитку будь-якого бізнесу. Рентабельність характеризує ефективність діяльності підприємства, визначаючи співвідношення між його фінансовими результатами та вкладеними ресурсами. Ці показники відображають прибутковість підприємства за багатьма напрямками, відображаючи інтереси всіх учасників ринкових відносин [5].

Показники рентабельності є важливим інструментом для оцінки ефективного використання ресурсів підприємством та визначення його прибутковості. У практичній діяльності розрізняють три основні групи таких показників:

- Рентабельність самого підприємства: відображає загальну ефективність його діяльності.
- Рентабельність реалізованої продукції: показує прибутковість виробництва та реалізації продукції.
- Рентабельність капіталу (активів) підприємства: визначає ефективність використання вкладених коштів.

В українській харчовій промисловості поширеним показником оцінки фінансової ефективності є рентабельність, що визначається як відношення отриманого прибутку до загальної собівартості продукції. Цей показник надає інформацію про величину прибутку, яка припадає на одиницю витрачених коштів у процесі виробництва, даючи можливість оцінити ефективність використання ресурсів у виробничому циклі [5].

Сучасні економічні моделі, хоч і надають можливість розрахувати відносну рентабельність за умови отримання прибутку, є обмеженими, оскільки не враховують ситуації збитковості. Важливо підкреслити необхідність кількісної оцінки ступеня інтенсивності збитків на одиницю інвестованого капіталу у випадку їх виявлення. Показники рентабельності (або збитковості) можна розрахувати як для окремих видів продукції, так і для галузей та підприємств в цілому.

Основним джерелом фінансових ресурсів підприємств є прибуток від реалізації продукції – різниця між виручкою від продажу та всіма витратами на виробництво та продаж. Тому кожен суб'єкт господарювання прагне максимізувати свій прибуток за мінімальних витрат, дотримуючись принципів економії та раціонального використання ресурсів [29].

У нинішній ситуації, що характеризується зростанням неплатоспроможності як підприємств, так і населення, а також зменшенням стимулів до виробництва якісної продукції, конкурентоспроможність української харчової продукції значно знизилася. Це вимагає від держави негайних ефективних заходів. Досвід інших країн показує, що успішне функціонування харчової промисловості можливе лише в умовах вільної ринкової конкуренції [13].

Кризові явища в економіці України виявили слабкі сторони національного виробництва і вплинули з негативної сторони на фінансовий стан підприємств харчової промисловості. Серед головних факторів, що погіршують ситуацію, можна виділити: дефіцит власних коштів та високу вартість позикових коштів; зростання цін на енергоносії; податкове навантаження; інфляцію; відсутність

ефективних механізмів підтримки інвестиційної діяльності; скорочення обсягів продажів через зниження платоспроможності споживачів; стагнацію кредитування; значний знос основних виробничих фондів; несприятливий інвестиційний клімат.

1.2. Методичні підходи до управління рентабельністю підприємства

У ринковій економіці фінансовий успіх підприємства визначається його спроможністю до самостійного розвитку, задоволення інтересів інвесторів та конкурентоспроможності на ринку.

Ключовим фактором рентабельності підприємства є ефективність його діяльності, яка оцінюється отриманим прибутком. Оцінка результативності господарської діяльності ґрунтується на загальній сумі прибутку. Прибуток, а також показники його відносної величини, такі як прибутковість, є основними індикаторами результативності виробничої діяльності підприємства, що показують інтенсивність його господарської діяльності [9].

Підприємство досягає рентабельності, коли його виручка перевищує загальні витрати, що призводить до отримання прибутку. Рентабельність як економічний індикатор дозволяє оцінити відповідність отриманого прибутку враховуючи інші фактори, які впливають на виробничий процес, збут продукції та загальну фінансово-господарську діяльність підприємства.

В сучасних умовах економічної діяльності комплексна оцінка роботи суб'єктів господарювання має вирішальне значення. Цей підхід передбачає аналіз широкого спектру показників, які охоплюють усі аспекти господарської діяльності підприємства. На основі такого всебічного дослідження можна зробити обґрунтовані висновки щодо його результативності та ефективності [27]. Одним з ключових показників, який має важливе значення як для оперативного планування виробничого процесу, так і для визначення фінансового стану підприємства, є рентабельність.

Для всебічного аналізу прибутковості необхідно визначити рентабельність всіх видів діяльності. Для цього розраховуються відповідні показники, зокрема:

Таблиця 1.1.

Види рентабельності та їх характеристика

Показники	Характеристика	Формула
Рентабельність операційної діяльності	Трактується як економічний показник, що відображає ефективність застосування різних видів ресурсів у процесі операційної діяльності підприємства та розраховується як відношення прибутку від операційної діяльності до суми операційних витрат.	$P_{од} = \frac{\text{ФРОД}}{C + AB + B3 + IOB} \times 100\%$ де ФРОД – фінансовий результат від операційної діяльності; C – собівартість реалізованої продукції, AB – адміністративні витрати, B3 – витрати на збут, IOB – інші операційні витрати.
Рентабельність операційної діяльності	Відображає ступінь ефективності використання ресурсів у процесі здійснення повсякденних бізнес-операцій. Вона визначається як частка прибутку від звичайної діяльності в загальній сумі витрат, пов'язаних з цією діяльністю.	$P_{зд} = \frac{\text{ФРЗДОп}}{C + AB + B3 + IOB + \Phi B + IB + 3B} \times 100\%$ де ФРЗДОп – фінансовий результат від звичайної діяльності оподаткування; ΦB – фінансові витрати; IB – інші витрати; 3B – звичайні витрати.
Рентабельність господарської діяльності	характеризується як відношення загального фінансового результату від операційної діяльності до загального обсягу витрат суб'єкта господарювання. Цей показник відображає ефективність використання ресурсів підприємством та ілюструє частку отриманого прибутку на кожну гривню витрат	$P_{гд} = \frac{\text{ЧП}}{C + AB + B3 + IOB + \Phi B + IB + 3B} \times 100\%$ ЧП – показник чистого прибутку або збитку, який одержаний підприємством.
Загальна рентабельність	характеризує ступінь ефективності використання підприємством отриманих від реалізації продукції доходів.	$P_{заг} = \frac{\text{ВП}}{\text{ЧД}} \times 100\%$ ВП – величина валового прибутку, отриманого підприємством;

		ЧД – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції.
Рентабельність активів	демонструє фінансову ефективність використання всіх ресурсів підприємства, що відображаються на його балансі. Він визначає величину прибутку, отриманого від кожної гривні активів	$P_A = \frac{ЧП}{A} \times 100\%$ А – середньорічна вартість активів (майна) підприємства
Рентабельність власного капіталу	характеризує ефективність використання власних коштів підприємством. Вона демонструє прибуток (або збиток), який генерується на одиницю вкладеного власного капіталу. Розрахунок цього показника здійснюється за допомогою відповідної формули	$P_{BK} = \frac{ЧП}{BK} \times 100\%$ БК – середньорічна вартість власного капіталу підприємства

Джерело: за даними [30]

У ринковій економіці вирішальним чинником є аналіз прибутку в контексті факторів, що його зумовлюють. Західні методики фінансового аналізу пропонують комплексну систему оцінки, яка включає:

1. Використання системи взаємопов'язаних показників рентабельності. Ця система є універсальною та корисною як для працівників підприємства, так і для зовнішніх зацікавлених сторін (керівників, акціонерів, інвесторів та кредиторів).
2. Інтеграцію показників рентабельності в ширший фінансово-економічний аналіз. Це дозволяє отримати комплексне уявлення про поточний стан підприємства.
3. Проведення динамічного та порівняльного аналізу показників рентабельності за галузями діяльності з урахуванням аналогічних та конкуруючих підприємств.

Для впровадження зазначених підходів була розроблена система показників рентабельності, яка структурована за трьома основними категоріями:

1. Показники, що базуються на аналізі прибутку (доходу).
2. Показники, які враховують ефективність використання виробничих активів.

3. Показники, розраховані на основі аналізу грошових потоків власника.

Систему показників рентабельності відображено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Система фінансових показників рентабельності

Основні класи показників рентабельності	Фінансові коефіцієнти рентабельності
1. Показники рентабельності, які базуються на прибутку (доходу).	1.1. Коефіцієнт обмеженого рівня валового прибутку. 1.2. Коефіцієнт обмеженого рівня прибутку від основної (операційної) діяльності. 1.3. Коефіцієнт обмеженого рівня прибутку всієї діяльності підприємства. 1.4. Коефіцієнт обмеженого рівня чистого прибутку. 1.5. Коефіцієнт критичної рентабельності.
2. Показники, які враховують використання виробничих активів.	2.1. Коефіцієнт віддачі на всю суму виробничих активів. 2.2. Коефіцієнт віддачі на інвестований капітал. 2.3. Коефіцієнт віддачі на акціонерний капітал.
3. Показники, які розраховуються на основі потоків власних грошових коштів.	3.1. Коефіцієнт рентабельності відбору. 3.2. Коефіцієнт рентабельності сукупного капіталу. 3.3. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу. 3.4. Коефіцієнт обслуговування боргу.

Джерело: за даними [30]

В галузі фінансового аналізу для оцінки прибутковості підприємств широко використовується факторний аналіз, зокрема моделі з трьома та п'ятьма факторами.

Модель рентабельності з трьох чинників була розроблена спеціалістами з фінансового менеджменту компанії DuPont. Вона передбачає визначення

рентабельності власного капіталу як добутку трьох ключових показників: рентабельності реалізації, оборотності активів та коефіцієнта фінансового левериджу. Ця модель може бути математично представлена наступною формулою [30]:

$$P_{BK} = P_{чис} \times K_{ОбА} \times K_{ФЛ}, \quad (1.1)$$

де $P_{чис}$ – чиста рентабельність підприємства;

$K_{ОбА}$ – коефіцієнт оборотності активів;

$K_{ФЛ}$ – коефіцієнт фінансового левериджу.

Дана формула може бути відображена наступним чином:

$$\frac{ЧП}{БК} = \frac{ЧП}{ЧД} \times \frac{ЧД}{А} \times \frac{А}{БК}. \quad (1.2)$$

Згідно з наданою трифакторною моделлю рентабельності, істотне зростання частки залученого фінансування спричиняє суттєве зростання показника рентабельності власного капіталу. Проте, слід врахувати потенційні ризики, пов'язані з підвищенням залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування та можливістю втрати ним фінансової автономії.

Ефективність використання власного капіталу формується під впливом трьох ключових елементів: прибутковості продукції, швидкості її обертання та співвідношення власних і позикових коштів. Дослідження цієї залежності показує, що за незмінності інших двох чинників, збільшення частки позикового капіталу сприяє пропорційному зростанню рентабельності інвестованого капіталу.

Для проведення комплексної оцінки за згаданою моделлю використовується метод послідовних підстановок. Цей метод передбачає поетапну заміну базового значення одного з чинників на його фактичне значення, зберігаючи при цьому інші показники на рівні базового періоду. Кожна така заміна дає змогу визначити розрахункове значення результуючого показника, де частина чинників фіксується на рівні періоду, який аналізується в поточному році, а інша – на рівні базового.

Важливо підкреслити, що неухильне дотримання черговості заміни факторів є вирішальним аспектом даного методу. Оскільки кінцевий результат розрахунків значною мірою залежить від цієї послідовності, спочатку здійснюється оцінка впливу кількісних показників, а потім – якісних. У деяких випадках може бути доцільним застосувати метод ланцюгових підстановок у поєднанні з методом абсолютних різниць. Варто зазначити, що метод абсолютних різниць є модифікацією методу ланцюгових підстановок і спрямований на визначення впливу окремого чинника на кінцевий результат [30].

Підсумовуючи даний розділ необхідно відмітити, що було проведено визначення поняття показників рентабельності та їхнього значення для функціонування підприємств у період економічної нестабільності. Було також здійснено огляд існуючих методик аналізу цих показників. Показники рентабельності, які відображають фінансові результати та ефективність господарської діяльності підприємства, є відносними величинами. Вони демонструють прибутковість підприємства з різних ракурсів і класифікуються залежно від інтересів учасників ринкових відносин та кон'юнктури ринку. Наукове дослідження виявило значну кількість показників рентабельності, зокрема тих, що характеризують ефективність окремих видів діяльності, використання ресурсів та інвестованого капіталу. На основі узагальнення існуючих методів аналізу рентабельності було розроблено власну методику для оцінки рівня рентабельності Товариства з обмеженою відповідальністю «Національна Горілчана Компанія».

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕНТАБЕЛЬНІСТЮ ТОВ «НАЦІОНАЛЬНА ГОРІЛЧАНА КОМПАНІЯ»

2.1. Загальна характеристика діяльності ТОВ «Національна Горілчана Компанія»

Досліджуване підприємство «Національна Горілчана Компанія», що є складовою українського алкогольного холдингу BAYADERA GROUP, було засноване у 2003 році. Це сучасне підприємство, оснащене передовими технологіями у сфері виробництва лікero-горілчаної продукції. Продуктивна потужність заводу дозволяє випускати понад 150 мільйонів пляшок на рік. Компанія успішно поєднує традиційні методи виготовлення високоякісної горілки з інноваційними технологіями виробництва, що гарантує відповідність продукції найвищим стандартам якості.

Асортимент продукції ТОВ «Національної Горілчаної Компанії» охоплює як класичні горілчані напої, так і сучасні настоянки та лікери, розраховані на різноманітні смакові вподобання та фінансові можливості споживачів. Основними видами діяльності ТОВ «Національна Горілчана Компанія» є: ректифікація та змішування спиртних напоїв; дистиляція, виробничий процес і вироблення безалкогольних напоїв, мінеральної води та інших видів води, які розлиті у пляшки; оптова торгівля напоями.

Завод обладнаний передовим устаткуванням провідних світових виробників з Італії та Франції, таких як Ital Project, Accadueo Impianti DeLonghi, Sigma, CLIMAVENETA та інших. На підприємстві функціонує власна сучасна лабораторія, що забезпечує контроль якосної продукції на всіх етапах виробництва [20].

Фінансово-економічний стан досліджуваного підприємства, як багатогранне явище, формується внаслідок взаємодії всіх елементів його фінансової системи та залежить від комплексу виробничо-господарських

чинників. Основною метою оцінки фінансового стану досліджуваного підприємства є визначення потенціалу для покращення його прибутковості та посилення платоспроможності, що є фундаментом стійкого функціонування.

Детальний аналіз фінансового стану підприємства ТОВ «Національна Горілчана Компанія» здійснюється на базі показників, чисельні значення яких наведені в додатках А, Б, В.

Таблиця 2.1

Аналіз абсолютних показників фінансового стану ТОВ «Національна Горілчана Компанія», тис. грн.

Показник	2021	2022	2023	Абс. зміна, 2021- 2023 рр.	Абс. зміна, 2022- 2023 рр.	Темп прирост у, 2021- 2023 рр., %	Темп прирос ту, 2022- 2023 рр., %
1. Загальна вартість майна підприємства	1627420	1621790	1399926	-227494	-221864	-13,98	-13,68
2. Власний капітал	494683	562048	674862	180179	112814	36,42	20,07
3. Залучений капітал	1132737	1059742	725064	-407673	-334678	-35,99	-31,58
4. Оборотні активи	1444885	1453255	1242359	-202526	-210896	-14,02	-14,51
5. Необоротні активи	182535	168535	157567	-24968	-10968	-13,68	-6,51
6. Чистий дохід	2214679	2027713	2478163	263484	450450	11,90	22,21
7. Собівартість реалізованої продукції	-	-	-	-293441	-316801	20,00	21,94
8. Валовий прибуток	747441	583835	717484	-29957	133649	-4,01	22,89
9. Фінансовий результат від операційної діяльності	166828	172164	211107	44279	38943	26,54	22,62
10. Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування	83144	82703	138110	54966	55407	66,11	67,00
11. Чистий прибуток	67228	67365	112814	45586	45449	67,81	67,47

Джерело: складено і розраховано за даними підприємства ТОВ «Національна Горілчана Компанія» за 2021–2023 рр. [19].

За період 2021-2023 років аналіз фінансового стану підприємства виявляє як позитивні, так і негативні тенденції. Негативна динаміка спостерігається у показниках активів та оборотних коштів: загальна вартість майна зменшилася на 14%, а оборотні активи - на 14%. Це свідчить про значне зменшення масштабів діяльності та можливі проблеми з ліквідністю. Зниження необоротних активів пов'язане з амортизацією та відчуженням основних засобів.

Водночас, спостерігається позитивна динаміка власного капіталу: його величина зросла на 36,4%, що вказує на покращення фінансової стійкості підприємства завдяки накопиченому прибутку. Зменшення залученого капіталу на 36% свідчить про зниження боргового навантаження та зниження залежності від зовнішнього фінансування. У 2023 році спостерігається підвищення чистого доходу від реалізації на 11,9%, що вказує на позитивну динаміку продажів. Проте, зростання собівартості продукції на більше чим 20 % призвело до зниження валового прибутку на 4%. Незважаючи на негативні тенденції в активних елементах балансу, позитивна динаміка власного капіталу та чистого доходу від реалізації свідчить про потенціал підприємства для розвитку господарської діяльності підприємства.

Діяльність підприємства характеризується суттєвим зростанням фінансових результатів. Операційний прибуток збільшився на 26,5% (44 279 тис. грн), що відображає високу ефективність управління витратами. Прибуток від операційної діяльності до сплати податків зріс на 66,1% (54 966 тис. грн), що вказує на покращення загальної прибутковості. Чистий прибуток також збільшився на 67,8% (45 586 тис. грн), демонструючи позитивну динаміку протягом останніх трьох років. Незважаючи на скорочення активів та залученого капіталу, підприємство демонструє значне покращення фінансових показників, включаючи зростання доходів, прибутку та фінансової стійкості. Проте зменшення обсягу активів і зростання собівартості реалізованої продукції можуть становити ризики для ліквідності та ефективності використання ресурсів.

В цілому, фінансовий стан підприємства характеризується стабільністю та позитивними тенденціями в прибутковості та ефективності операційної діяльності. Далі буде проведено аналіз показників фінансового стану підприємства в порівнянні з базовими значеннями. Коефіцієнт зносу основних фондів характеризує частку вартості основних фондів, яка була врахована у собівартості продукції за попередні періоди. Його розрахунок здійснюється за допомогою спеціально розробленої формули. [3]:

$$K_{\text{зносуОЗ}} = \frac{ЗнОЗ}{ПВ}, \quad (2.1)$$

де ЗнОЗ – знос основних засобів;

ПВ – первісна вартість.

Коефіцієнт оновлення основних засобів визначає відсоток нововведених основних фондів у загальній вартості основних фондів. Його розраховують за допомогою наступної формули [3]:

$$K_{\text{он ОЗ}} = \frac{\text{Варт.введ.векс.}\vec{\text{ОЗ}}}{ПВ}, \quad (2.2)$$

де Варт.введ.в екс.ОЗ – вартість введених в експлуатацію основних засобів.

Коефіцієнт вибуття основних засобів відображає відношення вартості основних засобів, що були виведені з експлуатації, до загальної балансової вартості основних засобів. Його розрахунок здійснюється за допомогою спеціально визначеної формули, яка детально описана в джерелі [3]:

$$K_{\text{вибОЗ}} = \frac{\text{Варт.вивед.зекс.ОЗ}}{ПВ}, \quad (2.3)$$

де Варт.вивед.з екс.ОЗ – вартість виведених з експлуатації основних засобів.

Коефіцієнт покриття відображає спроможність підприємства погасити свої поточні зобов'язання за рахунок найліквіднішої частини активів – оборотних коштів. Визначення значення цього показника здійснюється за допомогою наступної формули [3]:

$$K_{\text{покp}} = \frac{ОбА}{ПЗ}, \quad (2.4)$$

де ПЗ – поточні зобов'язання.

Отже, з метою комплексної оцінки фінансового становища ТОВ «Національна Горілчана Компанія» за допомогою відносних показників, отримані дані буде подано у вигляді таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Аналіз відносних показників фінансового стану
ТОВ «Національна Горілчана Компанія»

Показник	2021р.	2022р.	2023р.	Абсолютна зміна 2021-2023 рр.	Абсолютна зміна 2022-2023 рр.	Темп приросту 2021- 2023 рр, %	Темп приросту 2022- 2023 рр, %
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,71	0,74	0,76	0,05	0,02	7,04	2,70
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,024	0,021	0,017	-0,007	-0,004	-29,17	-19,05
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,004	0,006	0,005	0,001	-0,001	25,00	-16,67
Коефіцієнт покриття	1,285	1,381	1,728	0,443	0,347	34,47	25,13
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,002	0,062	0,022	0,02	-0,04	1000,00	-64,52
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,14	1,08	1,32	0,18	0,24	15,79	22,22
Коефіцієнт автономії	0,30	0,35	0,48	0,18	0,13	60,00	37,14
Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,70	0,65	0,52	-0,18	-0,13	-25,71	-20,00
Коефіцієнт фінансового ризику	2,29	1,89	1,07	-1,22	-0,82	-53,28	-43,39
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,63	0,70	0,77	0,14	0,07	22,22	10,00

Джерело: складено і розраховано за даними підприємства ТОВ «Національна Горілчана Компанія» за 2021–2023 рр. [19].

Відносні показники відіграють ключову роль в аналітичній роботі, оскільки дають змогу порівнювати характеристики окремих елементів всередині груп та в цілому по всій сукупності. Аналіз показників діяльності ТОВ «Національна Горілчана Компанія» за період з 2021 по 2023 роки. Даний аналіз спрямований на вивчення структури та динаміки розвитку ключових фінансових показників ТОВ «Національна Горілчана Компанія». Застосування відносних показників дозволяє оцінити ліквідність, фінансову стійкість, стан основних засобів та рівень ризику підприємства [31].

Аналіз результатів свідчить про прискорення процесів амортизації основних засобів, що підтверджується збільшенням коефіцієнта зносу на 7,04%. Це вказує на необхідність модернізації та оновлення основного капіталу підприємства. Зменшення коефіцієнта оновлення основних засобів на 29,17% сигналізує про недостатнє фінансування придбання нових активів та модернізації діючих. Динаміка коефіцієнта вибуття основних фондів характеризує помірну активність підприємства у списанні або реалізації застарілих активів.

Показники ліквідності характеризують здатність підприємства до виконання своїх короткострокових зобов'язань. Зростання коефіцієнта покриття на 34,47% свідчить про підвищення фінансової стійкості підприємства. Аналіз фінансового стану за період з 2021 по 2023 рік виявляє позитивну тенденцію в основних фінансових показниках [31].

Аналіз фінансових показників компанії за 2023 рік демонструє як позитивні, так і потенційно ризикові тенденції. Показник швидкої ліквідності суттєво покращився, збільшившись на 15,79% та досягнувши рівня 1,32. Це свідчить про зростання доступності найліквідніших активів. Хоча абсолютна ліквідність також зростала протягом 2021-2023 років, її зниження в 2022-2023 роках може бути пов'язане з коливаннями грошових коштів.

Збільшення коефіцієнту автономії на 60% є позитивним сигналом, оскільки воно вказує на зростання частки власного капіталу в структурі фінансування та посилення фінансової незалежності підприємства. Зниження

коефіцієнта концентрації залученого капіталу на 25,71% підтверджує зменшення залежності від зовнішніх джерел фінансування.

Зменшення коефіцієнта фінансового ризику на 53,28% вказує на зменшення ймовірності настання неплатоспроможності та покращення структури капіталу компанії. Збільшення коефіцієнту маневреності власного капіталу на 22,22% підтверджує підвищення гнучкості використання власних коштів підприємством. Проте, слід врахувати потенційні ризики, пов'язані з інтенсивнішим зносом основних засобів та зниженням темпів їх оновлення. Це може негативно вплинути на довгострокову ефективність діяльності компанії.

2.2. Аналіз рентабельності підприємства та факторів, що впливають на її показники

Показники рентабельності є відносними величинами, що відображають фінансові результати та ефективність функціонування підприємства. Вони характеризують прибутковість з різних позицій та класифікуються залежно від інтересів учасників економічних відносин і ринкових взаємодій. Вказані показники є ключовими для розуміння факторів, що впливають на формування прибутку підприємства. Тому вони є невід'ємною складовою порівняльного аналізу та оцінки його фінансового становища. Під час дослідження виробничої діяльності показники рентабельності використовуються як інструменти для визначення інвестиційної стратегії та розробки цінової політики [9].

Економічні показники є незамінним інструментом оцінювання господарської діяльності підприємства. Вони використовуються для аналізу результатів його роботи та роботи його структурних підрозділів, визначення цінової політики, формування інвестиційної стратегії, порівняльного аналізу з конкурентами, які виробляють схожу продукцію, а також для оптимізації номенклатури та структури продукції [10].

Підрахуємо показники рентабельності видів діяльності.

1. Рентабельність операційної діяльності визначається за формулою (1.1):

$$2021 \text{ р.: } P_{OD} = \frac{166828}{1467238+26737+583599+42014} \times 100\% = 7,87\%;$$

$$2022 \text{ р.: } P_{OD} = \frac{172164}{1443878+27715+415516+83536} \times 100\% = 8,74\%;$$

$$2023 \text{ р.: } P_{OD} = \frac{211107}{1760679+28523+504592+90296} \times 100\% = 8,85\%.$$

Рентабельність операційної діяльності підприємства протягом 2021–2023 років демонструє позитивну динаміку, що свідчить про поступове покращення ефективності використання ресурсів та підвищення прибутковості операційної діяльності.

2. Рентабельність звичайної діяльності характеризує ефективність використання ресурсів у процесі функціонування підприємства. Цей показник визначає, який прибуток отримується на кожную гривню витрат, пов'язаних із звичайною діяльністю, і розраховується за відповідною формулою (1.2) [29]:

$$2021 \text{ р.: } P_{3D} = \frac{83144}{1467238+26737+583599+42014+75455+8229} \times 100\% = 3,77\%$$

$$2022 \text{ р.: } P_{3D} = \frac{82703}{1443878+27715+415516+83536+84631+4830} \times 100\% = 4,01\%$$

$$2023 \text{ р.: } P_{3D} = \frac{138110}{1760679+28523+504592+90296+66859+6138} \times 100\% = 5,62\%$$

3. Рентабельність господарської діяльності характеризує ефективність використання ресурсів та визначається як відношення отриманого прибутку до загальних витрат. Визначається за формулою (1.3) [29]:

$$2021 \text{ р.: } P_{GD} = \frac{67228}{1467238+26737+583599+42014+75455+8229} \times 100\% = 3,05\%;$$

$$2022 \text{ р.: } P_{GD} = \frac{67365}{1443878+27715+415516+83536+84631+4830} \times 100\% = 3,27\%;$$

$$2023 \text{ р.: } P_{GD} = \frac{112814}{1760679+28523+504592+90296+66859+6138} \times 100\% = 4,59\%.$$

4. Коефіцієнт загальної рентабельності розраховується за формулою (1.4):

$$P_{3ag} = \frac{747441}{2214679} \times 100\% = 33,75\%;$$

$$P_{3ag} = \frac{583835}{2027713} \times 100\% = 28,79\%;$$

$$P_{3ag} = \frac{717484}{2478163} \times 100\% = 28,95\%.$$

Здійснимо оцінку показників, що визначають рівень ефективності використання ресурсів підприємства.

5. Коефіцієнт рентабельності активів знаходиться за формулою (1.5) [29]:

$$2021 \text{ р.: } P_A = \frac{67228}{1571494} \times 100\% = 4,28\%;$$

$$2022 \text{ р.: } P_A = \frac{67365}{1624605} \times 100\% = 4,15\%;$$

$$2023 \text{ р.: } P_A = \frac{112814}{1510858} \times 100\% = 7,47\%.$$

6. Рентабельність власного капіталу визначається за формулою (1.6) [29]:

$$2021 \text{ р.: } P_{BK} = \frac{67228}{461069} \times 100\% = 14,58\%;$$

$$2022 \text{ р.: } P_{BK} = \frac{67365}{528365,5} \times 100\% = 12,75\%;$$

$$2023 \text{ р.: } P_{BK} = \frac{112814}{618455} \times 100\% = 18,24\%.$$

7. Рентабельність залученого капіталу розраховується за формулою (1.7):

$$2021 \text{ р.: } P_{ЗК} = \frac{67228}{1537880} \times 100\% = 4,37\%;$$

$$2022 \text{ р.: } P_{ЗК} = \frac{67365}{1096239,5} \times 100\% = 6,15\%;$$

$$2023 \text{ р.: } P_{ЗК} = \frac{112814}{892403} \times 100\% = 12,64\%.$$

8. Рентабельність витрат визначається за формулою (1.8) [29]:

$$2021 \text{ р.: } P_{Витр} = \frac{747441}{1467238} \times 100\% = 50,94\%;$$

$$2022 \text{ р.: } P_{Витр} = \frac{583835}{1443878} \times 100\% = 40,44\%;$$

$$2023 \text{ р.: } P_{Витр} = \frac{717484}{1760679} \times 100\% = 40,75\%.$$

9. Рентабельність продажу (чиста маржа) визначається за формулою (1.9):

$$2021 \text{ р.: } P_{Прод} = \frac{67228}{2214679} \times 100\% = 3,04\%;$$

$$2022 \text{ р.: } P_{Прод} = \frac{67365}{2027713} \times 100\% = 3,32\%;$$

$$2023 \text{ р.: } P_{Прод} = \frac{112814}{2478163} \times 100\% = 4,55\%.$$

Отже, для досягнення необхідного рівня прибутковості підприємства в перспективі необхідно реалізувати комплекс заходів, спрямованих на оптимізацію виробничих процесів та зменшення операційних витрат, зокрема

собівартості продукції, адміністративно-управлінських та маркетингових витрат.

Зведемо отримані показники рентабельності в таблицю.

Таблиця 2.3

Аналіз показників рентабельності видів діяльності

ТОВ «Національна Горілчана Компанія», %

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Абсолютна зміна 2021-2023 рр.	Абсолютна зміна 2022-2023 рр.	Темп приросту 2021-2023 рр. %	Темп приросту 2022-2023 рр. %
Рентабельність операційної діяльності	7,87	8,74	8,85	0,98	0,11	12,45	1,26
Рентабельність звичайної діяльності	3,77	4,01	5,62	1,85	1,61	49,07	40,15
Рентабельність господарської діяльності	3,05	3,27	4,59	1,54	1,32	50,49	40,37
Коефіцієнт загальної рентабельності	33,75	28,79	28,95	-4,8	0,16	-14,22	0,56

Джерело: складено і розраховано за даними підприємства ТОВ «Національна Горілчана Компанія» за 2021–2023 рр. [19].

Фінансові показники ТОВ «Національна Горілчана Компанія» за період з 2021 по 2023 рік демонструють загалом позитивну тенденцію в частині рентабельності. Проте, деякі аспекти потребують подальшого аналізу та уваги.

Операційна рентабельність: Спостерігається стабільне зростання протягом трьох років, від 7,87% у 2021 році до 8,85% у 2023 році. Абсолютне збільшення за цей період склало 0,98%. Темп приросту за три роки становив 12,45%, однак сповільнився до 1,26% у 2022-2023 роках, що може вказувати на досягнення певного рівня насиченості операційної ефективності.

Незважаючи на це, стабільне зростання операційної рентабельності свідчить про стійкість основного бізнесу компанії та її здатність генерувати постійний операційний прибуток.

Рентабельність звичайної діяльності:

Виявлено суттєве зростання, від 3,77% у 2021 році до 5,62% у 2023 році. Абсолютне зростання за три роки склало 1,85%, що відповідає темпу приросту 49,07%.

Зростання рентабельності звичайної діяльності вказує на підвищення ефективності компанії після врахування всіх операційних та позаопераційних доходів і витрат. Це є позитивним сигналом для інвесторів та інших зацікавлених сторін.

Рентабельність господарської діяльності:

Також демонструє позитивну динаміку, зростаючи з 3,05% у 2021 році до 4,59% у 2023 році. Абсолютне зростання за три роки склало 1,54%, що відповідає темпу приросту 50,49%.

В цілому, фінансові показники ТОВ «Національна Горілчана Компанія» зазначений період свідчать про позитивну динаміку розвитку компанії. Проте, уповільнення темпів зростання операційної рентабельності вимагає подальшого аналізу та розробки стратегій для підтримки стійкого зростання в майбутньому.

Показник рентабельності діяльності демонструє нестійку динаміку. У 2021 році він становив 33,75%, але в 2022 році знизився до 28,79%. Хоча у 2023 році спостерігається незначне зростання до 28,95%, загальна зміна за трирічний період залишається негативною (-4,8 процентних пунктів), а темп приросту складає -14,22%.

Це зумовлено зменшенням валового прибутку у 2022-2023 роках порівняно з 2021 роком на тлі збільшення чистого доходу в 2023 році.

Незважаючи на покращення показників у 2023 році, нестабільність загальної рентабельності може свідчити про недостатню ефективність управління активами або зростання витрат, що негативно впливають на прибутковість діяльності. Це вимагає ретельного аналізу операцій з активами та оптимізації витрат [5].

Таблиця 2.4

Аналіз показників рентабельності, які характеризують ефективність використання ресурсів ТОВ «Національна Горілчана Компанія», %

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Абсолютна зміна 2021-2023 рр.	Абсолютна зміна 2022-2023 рр.	Темп приросту 2021-2023 рр. %	Темп приросту 2022-2023 рр. %
Коефіцієнт рентабельності активів	4,28	4,15	7,47	3,19	3,32	74,53	80,00
Рентабельність власного капіталу	14,58	12,75	18,24	3,66	5,49	25,10	43,06
Рентабельність залученого капіталу	4,37	6,15	12,64	8,27	6,49	189,24	105,53
Рентабельність витрат	50,94	40,44	40,75	-10,19	0,31	-20,00	0,77
Рентабельність продажу	3,04	3,32	4,55	1,51	1,23	49,67	37,05

Джерело: складено і розраховано за даними підприємства ТОВ «Національна Горілчана Компанія» за 2021–2023 рр [19].

Діяльність Товариства з обмеженою відповідальністю «Національна Горілчана Компанія» за період 2021-2023 років характеризується позитивною динамікою ключових показників рентабельності. Зокрема, відзначається суттєве зростання коефіцієнтів рентабельності активів, власного та залученого капіталу. Коефіцієнт рентабельності активів збільшився з 4,28% у 2021 році до 7,47% у 2023 році, що свідчить про покращення ефективності використання активів для отримання прибутку.

Аналогічно, спостерігається зростання рентабельності власного капіталу з 14,58% до 18,24%, що підтверджує раціональне використання власних коштів для генерування прибутку. Найбільш виражене зростання демонструє рентабельність залученого капіталу, що вказує на підвищення ефективності використання позикових ресурсів.

Водночас, фіксується зниження показника рентабельності витрат. Цей показник відображає ефективність поточних витрат підприємства, їхню окупність та частку прибутку, що припадає на одиницю витрат. Зниження становить трохи більше 10 процентних пунктів за три роки (з майже 51% у 2021

році до 41% у 2023 році). У 2022-2023 роках ситуація стабілізувалася, і було зафіксовано незначне зростання на 0,31 процентного пункту (0,77%). Негативна динаміка рентабельності витрат може свідчити про збільшення витрат або недостатню ефективність їхнього використання. Це вимагає детального аналізу для визначення причин та розроблення заходів щодо оптимізації витрат.

Незважаючи на це, загальна тенденція свідчить про значний прогрес компанії у підвищенні ефективності використання ресурсів. Підтримка позитивної динаміки рентабельності активів, власного та залученого капіталу, вкупі з оптимізацією витрат, забезпечить подальше зміцнення фінансової стійкості ТОВ «Національна Горілчана Компанія» [30].

Для проведення всебіжного системного дослідження та оцінки впливу різних чинників на величину ключових показників, будемо використовувати факторний аналіз. З метою визначення рівня рентабельності власного капіталу та ідентифікації факторів, що на нього впливають, застосуємо факторний аналіз з використанням методу ланцюгових підстановок. У розрахунках будемо використовувати п'ятифакторну модель. [18]:

$$P_{BK} = P_{чис} \times K_{\PhiЛ} \times K_{ПЗ} \times K_{ОБА} \times K_{покр}, \quad (2.11)$$

де P_{BK} – рентабельність власного капіталу;

$P_{чис}$ – чиста рентабельність;

$K_{\PhiЛ}$ – коефіцієнт фінансового левериджу;

$K_{ПЗ}$ – коефіцієнт поточної заборгованості;

$K_{ОБА}$ – коефіцієнт оборотності активів; $K_{покр}$ – коефіцієнт покриття.

Для визначення рентабельності власного капіталу розрахуємо значення факторів.

Чисту рентабельність розрахуємо за формулою (1.9):

$$2022 \text{ р.: } P_{чис} = \frac{67365}{2027713} = 0,0332;$$

$$2023 \text{ р.: } P_{чис} = \frac{112814}{2478163} = 0,0455.$$

Коефіцієнт фінансового левериджу розрахуємо за формулою [30]:

$$K_{\PhiЛ} = \frac{A}{BK}, \quad (2.12)$$

$$2022 \text{ р.: } K_{\Phi Л} = \frac{1621790}{562048} = 2,89; 2023 \text{ р.: } K_{\Phi Л} = \frac{1399926}{674862} = 2,07.$$

Коефіцієнт поточної заборгованості розраховується за формулою [30]:

$$K_{ПЗ} = \frac{ПЗ}{А}, \quad (2.13)$$

де ПЗ – поточні зобов'язання.

$$2022 \text{ р.: } K_{ПЗ} = \frac{1052611}{1621790} = 0,65;$$

$$2023 \text{ р.: } K_{ПЗ} = \frac{718862}{1399926} = 0,51.$$

Коефіцієнт оборотності активів визначається за формулою [30]:

$$K_{ОбА} = \frac{ЧД}{ОА}, \quad (2.14)$$

де ОА – оборотні активи.

$$2022 \text{ р.: } K_{ОбА} = \frac{2027713}{1453255} = 1,40;$$

$$2023 \text{ р.: } K_{ОбА} = \frac{2478163}{1242359} = 1,99.$$

Коефіцієнт покриття розраховується за формулою [30]:

$$K_{покp} = \frac{ОА}{ПЗ}, \quad (2.15)$$

$$2022 \text{ р.: } K_{покp} = \frac{1453255}{1052611} = 1,38;$$

$$2023 \text{ р.: } K_{покp} = \frac{1242359}{718862} = 1,73.$$

Для подальшого розрахунку значень занесемо отримані дані в табл.2.5

Таблиця 2.5

Розрахунок показників для проведення факторного аналізу
рентабельності власного капіталу

Показник	2022 р.	2023 р.
Чиста рентабельність	0,0332	0,0455
Коефіцієнт фінансового левериджу	2,89	2,07
Коефіцієнт поточної заборгованості	0,65	0,51
Коефіцієнт оборотності активів	1,40	1,99
Коефіцієнт покриття	1,38	1,73

Джерело: розраховано автором

Розрахуємо рентабельність власного капіталу за формулою (2.11):

$$2022 \text{ р.: } P_{BK} = 0,0332 \times 2,89 \times 0,65 \times 1,40 \times 1,38 = 0,121;$$

$$2023 \text{ р.: } P_{BK} = 0,0455 \times 2,07 \times 0,51 \times 1,99 \times 1,73 = 0,165.$$

В першу чергу визначимо загальну зміну рентабельності власного капіталу [30]:

$$\Delta P_{BK} = P_{BK_{2023}} - P_{BK_{2022}}, \quad (2.16)$$

де $P_{BK_{2022}}$ – рентабельність власного капіталу в 2022 році,

$P_{BK_{2023}}$ – рентабельність власного капіталу в 2023 році.

$$\Delta P_{BK} = 0,165 - 0,121 = 0,044.$$

Визначимо зміну рентабельності власного капіталу внаслідок зміни чистої рентабельності за формулою:

$$P_{BK}^{P_{чис}} = \Delta P_{чис} \times K_{\Phi L_{22}} \times K_{ПЗ_{22}} \times K_{ОбА_{22}} \times K_{покр_{22}}. \quad (2.17)$$

Отже, вплив зміни чистої рентабельності на рентабельність власного капіталу ТОВ «Національна Горілчана Компанія» складе:

$$\Delta P_{BK}^{P_{чис}} = (0,0455 - 0,0332) \times 2,89 \times 0,65 \times 1,40 \times 1,38 = 0,0446.$$

Визначимо зміну рентабельності власного капіталу за рахунок зміни коефіцієнта фінансового левериджу [4]:

$$P_{BK}^{K_{\Phi L}} = P_{чис_{23}} \times \Delta K_{\Phi L} \times K_{ПЗ_{22}} \times K_{ОбА_{22}} \times K_{покр_{22}}. \quad (2.18)$$

Отже, вплив зміни коефіцієнта фінансового левериджу на рентабельність власного капіталу ТОВ «Національна Горілчана Компанія» складе:

$$\Delta P_{BK}^{K_{\Phi L}} = 0,0455 \times (2,07 - 2,89) \times 0,65 \times 1,40 \times 1,38 = -0,0469.$$

Визначимо зміну рентабельності власного капіталу за рахунок зміни коефіцієнта поточної заборгованості:

$$P_{BK}^{K_{ПЗ}} = P_{чис_{23}} \times K_{\Phi L_{23}} \times \Delta K_{ПЗ} \times K_{ОбА_{22}} \times K_{покр_{22}}. \quad (2.19)$$

Отже, вплив зміни коефіцієнта поточної заборгованості на рентабельність власного капіталу ТОВ «Національна Горілчана Компанія» складе:

$$\Delta P_{BK}^{K_{ПЗ}} = 0,0455 \times 2,07 \times (0,51 - 0,65) \times 1,40 \times 1,38 = -0,0255.$$

Визначимо зміну рентабельності власного капіталу за рахунок зміни коефіцієнта оборотності активів:

$$P_{BK}^{K_{O6A}} = P_{чис_{23}} \times K_{\Phi Л_{23}} \times K_{ПЗ_{23}} \times \Delta K_{O6A} \times K_{покp_{22}} \quad (2.20)$$

Отже, вплив зміни коефіцієнта оборотності активів на рентабельність власного капіталу ТОВ «Національна Горілчана Компанія» складе:

$$\Delta P_{BK}^{K_{O6A}} = 0,0455 \times 2,07 \times 0,51 \times (1,99 - 1,40) \times 1,38 = 0,0391.$$

Визначимо зміну рентабельності власного капіталу за рахунок зміни коефіцієнта покриття:

$$P_{BK}^{K_{покp}} = P_{чис_{23}} \times K_{\Phi Л_{23}} \times K_{ПЗ_{23}} \times K_{O6A_{23}} \times \Delta K_{покp} \quad (2.21)$$

Отже, вплив зміни коефіцієнта покриття на рентабельність власного капіталу ТОВ «Національна Горілчана Компанія» складе:

$$\Delta P_{BK}^{K_{покp}} = 0,0455 \times 2,07 \times 0,51 \times 1,99 \times (1,73 - 1,38) = 0,0335.$$

Визначаємо зміну рентабельності під впливом вищезазначених факторів за формулою:

$$\Delta P_{BK} = \Delta P_{BK}^{P_{чис}} + \Delta P_{BK}^{K_{\Phi Л}} + \Delta P_{BK}^{K_{ПЗ}} + \Delta P_{BK}^{K_{O6A}} + \Delta P_{BK}^{K_{покp}} \quad (2.22)$$

Отже загальна зміна рентабельності ТОВ «Національна Горілчана Компанія» становитиме:

$$\Delta P_{BK} = 0,0446 - 0,0469 - 0,0255 + 0,0391 + 0,0335 = 0,0448.$$

Результати аналізу узагальнимо в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Результати факторного аналізу зміни рентабельності

Показник	2023 рік
Загальна зміна рентабельності власного капіталу	0,0448
в т.ч. за рахунок зміни:	
- Рентабельності продажу	0,0446
- Коефіцієнта фінансового левериджу	-0,0469
- Коефіцієнта поточної заборгованості	-0,0255
- Коефіцієнта оборотності активів	0,0391
- Коефіцієнта покриття	0,0335

Джерело: розраховано автором

Результати факторного аналізу змін рентабельності власного капіталу Товариства з обмеженою відповідальністю «Національна Горілчана Компанія» за 2023 рік демонструють вплив окремих чинників на загальний показник.

Виявлено, що зростання рентабельності продажу стало вирішальним позитивним фактором, який майже повністю компенсував загальну зміну рентабельності власного капіталу. Цей факт свідчить про підвищення прибутковості на одиницю реалізованої продукції. Таке зростання може бути зумовлене оптимізацією витрат виробництва, збільшенням обсягів продажів або підвищенням цін на продукцію [5].

Найбільш значний негативний вплив пов'язаний зі зниженням фінансового левериджу, що вказує на зменшення обсягу залученого капіталу або зростання фінансових ризиків через збільшення витрат на обслуговування боргу. Збільшення коефіцієнта оборотності активів демонструє більш ефективне використання активів у процесі генерування доходів. Позитивний внесок коефіцієнту покриття свідчить про покращення здатності компанії покривати свої поточні зобов'язання, що знижує ризики втрати ліквідності. Зменшення показника поточної заборгованості, хоч і незначне, також негативно вплинуло. Це може свідчити про скорочення боргових зобов'язань, але з одночасним обмеженням доступу до додаткових джерел фінансування. Незважаючи на негативний вплив фінансового левериджу та поточної заборгованості, загальна рентабельність власного капіталу зросла завдяки значному позитивному впливу інших факторів.

Отже, компанії слід приділити увагу ефективності фінансової політики, щоб забезпечити баланс між використанням боргових ресурсів та підтримкою високої рентабельності.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ТОВ «НАЦІОНАЛЬНА ГОРІЛЧАНА КОМПАНІЯ»

3.1. Оптимізація витрат і збільшення обсягу випуску продукції як інструменти підвищення рентабельності підприємства

Виробництво алкогольної продукції займає значне місце в українській харчовій промисловості, роблячи відчутний внесок до державного бюджету. Зважаючи на це, держава здійснює регулювання діяльності суб'єктів цього ринку як на законодавчому рівні, так і за допомогою інших інструментів.

Високий рівень конкуренції та привабливість для нових учасників ринку завжди були характерними ознаками виробництва алкогольних напоїв в Україні. Це зумовлено стійкими споживчими традиціями, високим попитом та значною рентабельністю галузі, що сприяє забезпеченню високої якості продукції та стимулюванню інноваційної діяльності підприємств. Проте, незважаючи на переваги, вітчизняні виробники постійно стикаються з викликами як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. До традиційних факторів впливу (високий рівень конкуренції, зміни законодавства, нестабільність економічної та політичної ситуації) додалися виклики адаптації до карантинних обмежень під час пандемії COVID-19 у 2020 році [11].

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році стало ще більшим випробуванням для бізнесу та країни загалом. В умовах постійної невизначеності підприємствам життєво необхідно проводити регулярний аналіз своєї діяльності для прийняття ефективних управлінських рішень [32].

Основою такого аналізу є достовірна інформація, яка отримується на основі низки економічних показників. Показник витрат має особливе значення, оскільки є одним з головних чинників успіху підприємства.

Зниження операційних витрат є ключовим фактором підвищення ефективності виробничої діяльності. Це безпосередньо впливає на прибутковість та рентабельність підприємства. Глибоке розуміння структури та сутності операційних витрат дозволяє виявити потенційні можливості їх зменшення, існуючі недоліки в практиці управління, а також проблеми та помилки персоналу [25].

У нинішніх умовах зростання конкурентних переваг на внутрішньому та зовнішньому ринках питання зниження собівартості продукції стає особливо важливим. Це зумовлює зростаючу потребу в підвищенні ефективності внутрішнього корпоративного планування, обліку та пошуку резервів оптимізації витрат виробництва. У сучасній економічній літературі розглядаються різноманітні аспекти оптимізації операційної діяльності, зокрема шляхи, резерви, фактори та джерела зменшення витрат [13].

Оптимізація операційних витрат розглядається в контексті досягнення балансу між вартістю та якістю продукції. Досягти цієї мети можливо шляхом застосування трьох основних підходів: технічного, організаційного та економічного.

Технічні методи оптимізації операційних витрат включають в себе:

1. Розробку та вдосконалення продукції. Наприклад, поява першого українського джину «Козацька Рада» та алкогольних напоїв бренду OXYgenium. Для насичення горілки киснем використовується спеціальний пристрій – штучний водоспад. Очікується, що це інноваційне рішення збільшить чистий дохід на 15% у 2024 році. Таким чином, виручка від реалізації продукції в 2023 році становитиме:

$$ЧД^{план} = ЧД_{2023} + ЧД_{2023} \times 15\%; \quad (3.1)$$

$$2478163 + 2478163 \times 15\% = 2849887,45 \text{ тис. грн.};$$

2) Оптимізація логістичних процесів постачання сировини має потенціал для істотної економії витрат. Укладення довгострокових контрактів з постачальниками дозволяє отримати вигідні ціни, а використання альтернативних або вторинних ресурсів, таких як перероблені побічні продукти,

сприяє зниженню залежності від основної сировини та відповідно зменшенню витрат. Модернізація виробництва шляхом заміни застарілого обладнання на енергоефективні моделі дозволяє раціонально використовувати енергоресурси. Впровадження мембранних технологій для очищення спирту є екологічно та економічно вигідним рішенням, оскільки мінімізує споживання води та енергії. Завдяки впровадженню зазначених заходів можна досягти зниження собівартості продукції на 7%:

$$C^{план} = C_{2023} - C_{2023} \times 7\%; \quad (3.2)$$

$$1760679 - 1760679 \times 7\% = 1637431,47 \text{ тис. грн.};$$

3) впровадження автоматизованих систем управління. Використання ERP, CRM та інших цифрових платформ для автоматизації документообігу, планування ресурсів і управління бізнес-процесами. Очікуване зменшення складає 4%:

$$AB^{план} = AB_{2023} - AB_{2023} \times 4\%; \quad (3.3)$$

$$28523 - 28523 \times 4\% = 27382,08 \text{ тис. грн.}.$$

2. Оптимізація операційних витрат може бути здійснена за допомогою вдосконалення організаційної структури виробничих процесів та управління:

1) перехід на бригадну форму організації праці вимагає комплексного підходу, що передбачає модернізацію технологічних процесів, перепланування робочих місць та виробничих зон. Для успішної реалізації цієї стратегії необхідна активна участь усіх служб підприємства: економічних, інженерно-технічних, керівників підрозділів та самого підприємства.

Ключовою перевагою бригадної форми організації праці є значне прискорення темпів зростання продуктивності праці завдяки можливостям поєднання професійних навичок та трудових функцій, раціональному використанню робочого часу тощо. За прогнозами, це може призвести до збільшення доходів підприємства на 6%.

$$ЧД^{план} = ЧД_{2023} + ЧД_{2023} \times 6\%; \quad (3.4)$$

$$2478163 + 2478163 \times 6\% = 2626852,78 \text{ тис. грн.};$$

2) стандартизація та сертифікація продукції є ключовим фактором підвищення її якості. Завдяки цьому споживачі отримують гарантію

відповідності товарів встановленим вимогам, що сприяє зростанню їхньої довіри до виробника. Посилення довіри, своєю чергою, стимулює попит на продукцію та, як наслідок, збільшує дохід підприємства. Прогнозований приріст чистого доходу становить 5%:

$$ЧД^{план} = ЧД_{2023} + ЧД_{2023} \times 5\%; \quad (3.5)$$

$$2478163 + 2478163 \times 5\% = 2602071,15 \text{ тис. грн.};$$

3) реінжиніринг бізнесу являє собою комплексний підхід, що охоплює організаційні, інформаційні та інженерні аспекти. Його метою є суттєве покращення ключових показників діяльності компанії шляхом ретельного аналізу, моделювання та перепроєктування існуючих бізнес-процесів. В рамках запропонованого проєкту передбачається впровадження системи планування з наступним прогнозуванням, зосередженим на прибуткових проєктах. Очікуваний позитивний економічний ефект від реалізації проєкту становить близько 18 мільйонів гривень.

3. Економічні шляхи зниження витрат операційної діяльності мають напрями:

1) збільшення обсягів виробництва дозволяє зменшити собівартість продукції за рахунок розподілу постійних витрат на більший обсяг продукції. Це можливо шляхом виходу на нові ринки або укладання довгострокових контрактів із великими клієнтами.

$$ЧД^{план} = ЧД_{2023} + ЧД_{20120238} \times 20\%; \quad (3.6)$$

$$2478163 + 2478163 \times 20\% = 2973795,6 \text{ тис. грн.};$$

2) використання фінансових інструментів. Використання вигідних кредитних програм, лізингу обладнання чи факторингу може знизити навантаження на власні кошти підприємства. Наприклад, заміна закупівлі обладнання на довгостроковий лізинг допомагає зменшити одноразові витрати і збільшати доходи підприємства на 9%:

$$ЧД^{план} = ЧД_{2023} + ЧД_{2023} \times 9\%; \quad (3.7)$$

$$2478163 + 2478163 \times 9\% = 2701197,67 \text{ тис. грн.}$$

Головними джерелами для зменшення операційних витрат у підприємствах лікero-горілочної галузі є:

- розширення обсягів виробництва шляхом більш повного використання наявних виробничих потужностей;
- оптимізація витрат на виробництво завдяки підвищенню ефективності праці, раціональному використанню сировини, матеріалів, енергоресурсів та обладнання, мінімізації непродуктивних витрат та браку продукції.

Під час аналізу виконання виробничої програми виявляють резерви для збільшення обсягів виготовлення продукції. Збільшення виробництва призводить до зростання лише змінних витрат, таких як заробітна плата робітників, вартість сировини та інших прямих матеріальних витрат. Водночас сума постійних витрат залишається незмінною. Внаслідок цього знижуються операційні витрати на одиницю продукції.

Промисловим підприємствам лікero-горілочної галузі, як і всім іншим виробничим комплексам, непросто уникнути зайвих витрат матеріальних ресурсів. В умовах постійного зростання цін на електроенергію, паливо, сировину та матеріали це завдання видається надзвичайно складним.

Однак, детальний аналіз діяльності підприємства дозволяє рекомендувати низку заходів з оптимізації використання матеріальних ресурсів:

1. Впровадження альтернативних або вторинних ресурсів, таких як перероблені побічні продукти, може знизити витрати на основну сировину.
2. Впровадження відновлюваних джерел енергії, таких як сонячні панелі чи біогазові установки, може значно знизити витрати на електроенергію. Використання теплообмінників для рекуперації тепла та автоматизація систем опалення й охолодження сприяють ефективнішому використанню енергоресурсів.
3. Технології переробки відходів, такі як виробництво біогазу з дистиляційної барди, дозволяють отримувати додаткову енергію та скоротити витрати на утилізацію. Використання залишкових продуктів виробництва для створення кормів для тварин чи інших матеріалів також знижує витрати..

4. Перегляд умов співпраці з постачальниками, зокрема впровадження тендерів для вибору найбільш вигідних пропозицій. Створення системи обліку та контролю за залишками сировини й матеріалів зменшує витрати на їхнє зберігання.

5. Планування маршрутів доставки продукції з урахуванням мінімальних витрат на транспорт. Консолідація вантажів і співпраця з логістичними компаніями для зниження витрат на перевезення.

Виконання цих рекомендацій дозволить підприємствам лікеро-горілчаного галузі значно підвищити ефективність використання ресурсів та зменшити витрати.

Головною метою аналізу є виявлення можливостей зменшення операційних витрат. Серед основних джерел таких можливостей для ТОВ «Національна Горілчана Компанія» можна виділити:

- розширення обсягів виробництва шляхом більш повного завантаження виробничих потужностей підприємства;
- оптимізацію витрат на виробництво завдяки підвищенню ефективності праці, раціональному використанню сировини, матеріалів, енергоресурсів та обладнання, зменшенню невиробничих витрат та браку продукції

У сучасних економічних умовах України як комерційні, так і некомерційні організації стикаються з високим рівнем конкуренції. Це вимагає від них максимальної відповідальності та обачності в усіх сферах діяльності для збереження позицій на ринку.

Одним із заходів оптимізації витрат вітчизняних виробників є скорочення адміністративних витрат, зокрема, виплат адміністративно-управлінському персоналу. Однак це завдання доволі складне і потребує ретельного аналізу.

Часто керівники, прагнучи знизити адміністративні витрати, приймають рішення про скорочення штату. Проте такі дії можуть призвести до негативних наслідків: збільшення навантаження на залишений персонал, зниження мотивації працівників, зменшення обсягів виробництва та зростання напруги в колективі. [13].

Для ефективного функціонування системи управління адміністративними витратами на підприємстві необхідні такі умови:

- готовність керівництва до змін та адаптації до нових економічних реалій;
- наявність кваліфікованого менеджменту, який спроможний здійснювати ефективний контроль за витратами;
- чітка нормативно-правова база, що визначає основні принципи функціонування цієї системи. [16].

З метою оптимізації адміністративних витрат досліджуваного підприємства доцільно розглянути наступні заходи [16]:

1. Оптимізація структури адміністративного апарату: усунення дублювання функцій та централізація відповідальності на ключових працівниках.

2. Використання аутсорсингу: передача непрофільних функцій (ІТ-підтримка, юридичний супровід, охорона) спеціалізованим зовнішнім компаніям з метою зниження витрат на утримання штатного персоналу.

3. Зменшення витрат на відрядження: часткова заміна ділових поїздок онлайн-конференціями та телефонними переговорами.

4. Раціоналізація використання офісних приміщень: скорочення зайвих площ шляхом переведення частини працівників на дистанційну роботу.

5. Оптимізація закупівель: впровадження ефективної системи закупівель оргтехніки та офісних матеріалів з акцентом на їх економне використання.

6. Енергозбереження: встановлення енергоефективного обладнання (світлодіодні лампи, сучасні кондиціонери, енергоощадні сервери) для зниження витрат на комунальні послуги.

Витрати на збут охоплюють усі фінансові зобов'язання, пов'язані з процесом реалізації продукції, товарів, робіт та послуг. Оптимізація цих витрат може бути досягнута завдяки вдосконаленню організації праці, забезпеченню стабільного виробничого ритму та неухильному виконанню умов договорів.

Для оптимізації розподільчих витрат Товариства з обмеженою відповідальністю «Національна Горілчана Компанія» рекомендується розширення обсягів реалізації продукції через інтернет-магазини та онлайн-платформи. Цей крок обумовлений значно нижчими операційними витратами цих каналів порівняно з традиційними моделями збуту. Впровадження даного заходу передбачає прогнозоване скорочення розподільчих витрат на 5%.

$$BZ^{план} = BZ_{2023} + BZ_{2023} \times 5\%; \quad (3.8)$$

$$504592 - 504592 \times 5\% = 529821,6 \text{ тис. грн.}$$

Отже, факторний аналіз основних показників діяльності ТОВ «Національна Горілчана Компанія» в 2023-2024 рр. за рахунок запропонованих заходів наведена в табл. 3.1 і 3.2.

Таблиця 3.1

Зміна чистого доходу ТОВ «Національна Горілчана Компанія» при впровадженні запропонованих заходів, тис. грн.

Показник	2023р.	2024р.	Абсолютна зміна, тис. грн.
Чистий дохід	2478163,00	2849887,45	371724,45
Чистий дохід	2478163,00	2626852,78	148689,78
Чистий дохід	2478163,00	2602071,15	123908,15
Чистий дохід	2478163,00	2973795,6	495632,6
Чистий дохід	2478163,00	2701197,67	223034,67
Загальне збільшення доходу			1362989,65

Джерело: складено і розраховано за [19].

Таблиця 3.2

Зміна витрат ТОВ «Національна Горілчана Компанія» при впровадженні запропонованих заходів, тис. грн.

Показник	2 023 р.	2 024р.	Абсолютна зміна, тис. грн.
Собівартість	1760679,00	1637431,47	-123247,53
Адміністративні витрати	28523,00	27382,08	-1140,92
Витрати на збут	504592,00	529821,6	25229,60
Загальне зменшення витрат			-99158,85

Джерело: складено і розраховано за [19].

Визначення обсягу валового прибутку за період 2023 року можливе на основі даних, що містяться в додатку Б. Використовуючи отриману інформацію, можна розрахувати як величину валового прибутку, так і показник рентабельності витрат для 2024 року.

$$ВП^{план} = ЧД^{план} - С^{план}; \quad (3.9)$$

$$ВП^{план} = (2478163,00 + 1362989,65) - 1637431,47 = 2203721,18 \text{ тис. грн.}$$

Маємо розраховану за формулою (1.8) рентабельність витрат 2023 року. Вона складає 40,75%. Для 2024 року цей показник становитиме:

$$P_{Витр}^{план} = \frac{2203721}{1637431} \times 100\% = 134,58 \text{ \%}.$$

Для ефективного керування операційними витратами підприємства необхідне застосування раціонального підходу, заснованого на обґрунтованих принципах та аналітичних даних, а не на емоційному сприйнятті ситуації. Прийняття рішень щодо оптимізації витрат повинно враховувати поточний стан та обсяги діяльності підприємства, його ресурсні можливості (фінансові, матеріальні та людські), а також стратегічні цілі та завдання. Важливим є проведення комплексного аналізу, який охоплює як внутрішні фактори функціонування підприємства, так і зовнішнє середовище, зокрема кон'юнктуру

ринку (фази спаду чи зростання), інфляційні процеси, податкове та соціальне середовище.

Інструменти управління адміністративними та збутовими витратами знаходяться під прямим контролем керівництва підприємства, яке несе повну відповідальність за наслідки прийнятих рішень. Необдумані управлінські дії можуть призвести до негативних наслідків, аж до банкрутства підприємства.

3.2 Вдосконалення механізму управління рентабельністю підприємства харчової промисловості в кризових умовах

Антикризове управління підприємством - це комплексна стратегічна система, спрямована на повне усунення тимчасових труднощів в його діяльності.

Основними її принципами є [25]:

- * своєчасна ідентифікація кризових явищ у сфері функціонування підприємства;
- * оперативне реагування на різноманітні прояви кризи;
- * відповідність реакції рівню загрози фінансовому стану підприємства;
- * мобілізація внутрішніх ресурсів для подолання кризи.

Концепція антикризового управління є досить багатогранною і охоплює широкий спектр питань, включаючи як глобальні виклики сучасності, так і проблеми розвитку підприємства, а також поточні труднощі, що виникають внаслідок невідповідності стратегії та тактики.

На сьогоднішній день не існує універсальних методів підготовки до потенційних глобальних кризових явищ та забезпечення стійкого розвитку підприємств у період таких подій без суттєвих збитків. Проте, надзвичайно цінним є накопичений досвід подолання попередніх криз. Аналізуючи різноманітні антикризові стратегії, що застосовуються нині підприємствами, можна виділити найпоширеніші та найбільш актуальні з них [25]:

1. Зменшення витрат є ефективним засобом, який підприємства можуть використовувати для стабілізації свого фінансового стану. Для підвищення

рентабельності продажів та збільшення грошового потоку необхідно оптимізувати витрати. Це передбачає встановлення норм для всіх видів витрат та жорсткий контроль за їх дотриманням. Така стратегія дозволить отримати відчутні результати, забезпечивши стабільність витрат компанії на запланованому рівні.

2. Раціоналізація закупівель. Перегляд умов співпраці з постачальниками, зокрема впровадження тендерів для вибору найбільш вигідних пропозицій.

3. Передача на аутсорсинг таких завдань, як транспортні послуги, охорона, бухгалтерський облік чи ІТ-підтримка, дозволяє зменшити постійні витрати та зосередитися на основній діяльності

4. Контроль за витратами на рекламу та маркетинг. Використання таргетованих рекламних кампаній та цифрового маркетингу замість традиційних дорогих каналів реклами. Це дозволяє досягти більшого охоплення споживачів при нижчих витратах.

5. Оптимізація технологічних процесів.

6. Перегляд розкладу змін для зменшення понаднормових годин і забезпечення рівномірного завантаження працівників. Використання адаптивних графіків роботи може покращити продуктивність використання трудового потенціалу.

7. Перегляд внутрішніх процесів і усунення дублювання функцій між підрозділами.

Наведені антикризові заходи можна розглядати як інструменти раціонального стратегічного планування. Порівняльний аналіз цих заходів з перетвореннями, що здійснюються після проведення функціонально-вартісного аналізу, свідчить про їх значну схожість (близько 90%). Впровадження таких заходів дає змогу виявити та усунути невиправдані витрати, оптимізувати використання ресурсів, що в кінцевому підсумку призводить до зниження собівартості продукції та витрат на оплату праці. Крім того, це сприяє ліквідації "вузьких місць" у структурних підрозділах компанії.

Експерти рекомендують здійснювати подібні заходи постійно в рамках комплексного дослідження, спрямованого на формування резервів для розвитку та розширення виробничих потужностей. Це дозволить підприємству почуватися більш стійким і готовим до подолання кризових ситуацій.

Керуючи підприємством за умов кризи, треба врахувати особливості певного періоду. Зокрема, слід спиратися виключно на власні ресурси. Створення резервного фонду є одним із ключових елементів фінансового планування в цей час. Обсяг такого фонду повинен забезпечувати функціонування підприємства протягом двох років за відсутності будь-яких зовнішніх надходжень. Важливо підкреслити, що поєднання економічного зростання та стійкості підприємства в умовах кризи є досить складним завданням [26].

Хоч досягнення мети в нинішніх умовах може бути складним завданням, це не виключає її здійсненності. Заснування такого фонду сприятиме підвищенню стійкості компанії в період нестабільності та кризових явищ.

Сучасні економічні реалії характеризується двоїстою природою: вона може як руйнувати, так і стимулювати позитивні зміни. Криза висвітлює існуючі слабкі місця. Від рішень, прийнятих в цей складний період, залежить доля підприємства. Уникання розвитку та зволікання з реформуванням, спираючись на несприятливу економічну ситуацію, може призвести до банкрутства. Емоційні рішення про припинення або призупинення діяльності підприємства, як правило, сприяють захопленню ринкових ніш конкурентами, які мають бачення стратегічного розвитку компанії та готовність до дії. Важливо пам'ятати, що економічна криза створює особливий потенціал для розвитку підприємництва, розширення та зміцнення позицій на ринку [28].

Враховуючи нинішню ситуацію в Україні, збройна агресія Російської Федерації значно вплинула на функціонування вітчизняних підприємств, зокрема тих, що спеціалізуються на виробництві та реалізації алкогольної продукції.

Серед найважливіших викликів, з якими зіштовхнулися підприємства галузі, можна виділити обстріл територій, руйнування виробничих потужностей внаслідок військових дій, втрату активів на територіях, що тимчасово перебувають під контролем ворога, а також дефіцит робочої сили через евакуацію та мобілізацію працівників. Блокада Чорного моря російськими військовими кораблями призвела до припинення експорту української алкогольної продукції морським шляхом. Введення тимчасової заборони на продаж алкоголю в березні 2022 року спричинило простої або зменшення обсягів виробництва на багатьох підприємствах [11].

Для оптимізації фінансових показників Товариства з обмеженою відповідальністю «Національна Горілчана Компанія» доцільно розробити та реалізувати комплексний план заходів. Цей план має на меті зниження операційних, адміністративних та маркетингових витрат. Впровадження таких заходів дозволить Товариству з обмеженою відповідальністю «Національна Горілчана Компанія» підвищити рентабельність діяльності та забезпечити стабільний розвиток, незважаючи на складну економічну ситуацію [24]:

1. Модернізація асортименту та зростання якості продукції. Розширення асортименту продукції, наприклад, виробництво преміальних лінійок лікеро-горілчаної продукції або безалкогольних напоїв. –

2. Автоматизація виробництва, раціоналізація енергоспоживання, оновлення технологій. Наприклад, використання роботизованих систем для транспортування сировини та готової продукції, заміна застарілого обладнання на енергоефективні моделі, використання мембранних технологій для очищення спирту, що зменшує споживання енергії та води.

3. Забезпечення відповідності продукції встановленим стандартам та отримання необхідної сертифікації для виходу на нові світові ринки збуту.

4. Реінжиниринг бізнес-процесів. Інтеграція ERP-систем для обліку витрат, управління запасами та контролю виробництва дозволяє уникнути зайвих витрат на управлінські процеси. Використання аналізу даних (Big Data) допомагає виявляти слабкі місця у виробництві та приймати ефективні рішення.

5. Розробка програм стимулювання працівників для підвищення ефективності роботи. Наприклад, впровадження системи преміювання за економію ресурсів чи досягнення високих показників продуктивності. Також важливо інвестувати в навчання персоналу для підвищення їхніх професійних навичок.

6. Отримання фінансування для інвестиційних проєктів.

ВИСНОВКИ

У ході виконання кваліфікаційної роботи було запропоновано заходи з метою підвищення рентабельності ТОВ «Національна Горілчана Компанія».

Згідно з результатами дослідження, можна зробити наступні висновки:

Рентабельність є відносним показником, що характеризує ефективність та прибутковість підприємства в цілому, а також окремих його напрямків діяльності. Вона визначає частку прибутку, отриманого на одиницю витрат, і розраховується як відношення прибутку до поточних та разових витрат. Досягнення високої рентабельності є ключовим фактором для забезпечення розширення та розвитку підприємства, підвищення його конкурентоспроможності та самофінансування.

Основними чинниками зростання рентабельності є:

- покращення якості продукції;
- зниження собівартості виробництва;
- мінімізація втрат трудових і матеріальних ресурсів;
- більш ефективне використання обладнання;
- інші фактори, що сприяють оптимізації виробничого процесу.

В умовах економічної кризи виникає потреба в кардинальних змінах підходів до управління підприємством. Для збереження ефективності управління прибутком у період нестабільності, необхідно модернізувати наявні інструменти управління та розробити нові, що відповідають сучасним економічним реаліям українських підприємств. Оцінка фінансово-економічної діяльності підприємства передбачає використання відносних показників рентабельності. Ці показники, які відображають основні чинники формування прибутку (доходу), є невід'ємною частиною порівняльного аналізу та оцінки фінансового стану підприємства.

ТОВ «Національна Горілчана Компанія» спеціалізується на виробництві та збуті горілки та інших алкогольних напоїв. Компанія володіє більш ніж станікальними рецептурами лікero-горілкової продукції. Її інноваційні

технології захищені вісімнадцятьма патентами, що підтверджує її лідерство в галузі. Виробничі потужності підприємства дозволяють випускати понад 150 мільйонів одиниць продукції в скляній тарі щорічно.

Аналіз діяльності підприємства виявив певні позитивні тенденції. Зокрема, зафіксовано зменшення загальної вартості активів та зростання чистого доходу від реалізації продукції. Проте, слід зазначити підвищення собівартості виробництва, що зумовлене збільшенням витрат на сировинні ресурси. Незважаючи на це, у звітному році (2023) порівняно з попереднім (2022) спостерігається зростання чистого прибутку, що свідчить про загальну позитивну динаміку розвитку підприємства. Окрім того, на підприємстві ТОВ «Національна Горілчана Компанія» відбулося покращення технічного стану основних фондів, а також зменшення фінансової залежності від зовнішніх інвесторів та кредиторів.

Рентабельність видів діяльності ТОВ «Національна Горілчана Компанія» за період 2021–2023 років в цілому демонструє позитивну динаміку, однак вимагає уваги до певних аспектів. Крім того, варто відзначити суттєве покращення показників ефективного використання ресурсів компанії.

Після проведення факторного аналізу рентабельності власного капіталу було встановлено, що для її збільшення підприємству необхідно зосередитись на оптимізації фінансової політики. Це передбачає досягнення балансу між ефективним використанням кредитних ресурсів та підтриманням високого рівня прибутковості. Аналіз показників ефективності діяльності ТОВ «Національна Горілчана Компанія» засвідчує її високу продуктивність. Для залучення зовнішніх інвесторів рентабельність власного капіталу повинна становити близько 10%. У 2023 році цей показник досяг 16,5%, що свідчить про значну фінансову ефективність компанії. Крім того, рентабельність активів не повинна бути нижчою за 5%. У звітному періоді цей показник становив 7,47%, що також перевищує мінімально допустимий рівень. Для підвищення рентабельності підприємства експерти рекомендують реалізувати комплексний план дій.

Серед ключових заходів: розробка та впровадження новітніх, високоякісних видів продукції; автоматизація та комп'ютеризація виробничих процесів; стандартизація та сертифікація продукції відповідно до встановлених норм; оптимізація бізнес-процесів шляхом реінжинірингу; запровадження ефективної системи матеріального стимулювання працівників; забезпечення фінансової підтримки інвестиційних проектів; збільшення частки перевезень сировини та готової продукції залізничним транспортом.

Забезпечення стабільної діяльності підприємства та досягнення стратегічних цілей можливе лише завдяки впровадженню ефективного механізму управління рентабельністю. Такий підхід сприятиме підвищенню конкурентоспроможності підприємства на ринку. У нинішніх складних економічних умовах в Україні підприємствам необхідно активніше шукати шляхи оптимізації виробничих процесів, покращення якості продукції та її конкурентоспроможності. В результаті реалізації цих заходів очікується зростання прибутковості та рентабельності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамова А.С., Антонюк В.І. Методичні підходи до проведення факторного аналізу рентабельності підприємства. Молодий вчений. 2017. №11(51). С. 1086–1091.
2. Антонюк О.О. Оцінка рівня прибутковості як важлива складова діагностики кризових явищ підприємства. Вісник «ХНУ». Економічні науки. 2013. № 5. Т. 2. С. 20–24.
3. Баліцька В.В. Рентабельність діяльності суб'єктів господарювання України: оцінювання істинних результатів. Актуальні проблеми економіки. 2012. № 11. С. 120–130.
4. Берест М. М. Фінансовий аналіз : навч. посіб. / М. М. Берест. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 164 с.
5. Бровкова О. Дослідження чинників та резервів підвищення прибутковості підприємств харчової промисловості / О. Бровкова, К. Бровкова, Тієн Донг Нго // Науковий вісник [Одеського національного економічного університету]. - 2016. - № 5. - С. 41-58
6. Гаватюк Л. С., Пілат А. К. Удосконалення системи управління рентабельністю як умова ефективного функціонування підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. №2
7. Гончаренко М. Л. Тимофєєва А.В. Оптимізація витрат як фактор підвищення рентабельності виробничого підприємства". Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2017. №6(11)
8. Донченко Т.В. Теоретичні основи управління рентабельністю підприємства. Економічні науки. 2015. № 5. С. 63–76.
9. Економіка підприємства: навч. посібник /[Л. Л. Лазебник, Г.П. Ляшенко, В.В. Ткаченко та ін.]; Ірпінь : Університет ДФС України, 2023. 500 с.
10. Спіфанова, І., Джеджула, В., Косарук, О., & Сауляк, А. (2022). Управління інвестиційним потенціалом підприємств харчової промисловості.

Innovation and Sustainability, (2), 8–17. URL: <https://doi.org/10.31649/ins.2022.2.8.17>

11. Зайченко, К.С. і Болховська, А.П. 2023. Сучасний стан та тенденції розвитку ринку алкогольних напоїв в Україні. Економіка, управління та адміністрування. №2(104) 2023, с.101–109. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2023-2\(104\)-101-109](https://doi.org/10.26642/ema-2023-2(104)-101-109).

12. Кисіль Я.С., Кисіль М.С., Тітенко З.М. Рентабельність як основний показник ефективності управління активами підприємства. Молодий вчений. №9 (121), 2023 18-21. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-9-121-4>

13. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. / Р. Л. Лупак, Т. Г. Васильців. Львів : Видавництво ЛКА, 2016. 484 с.

14. Коренюк П.І., Бобирь О.І. Оцінка фінансового стану підприємств харчової промисловості в Україні та пошук заходів щодо його вдосконалення. Глобальні та національні проблеми економіки. №23 2018, с.240-245

15. Кошельок Г.В., Мідова О.І. Чернишова Л.В. Факторний аналіз рентабельності виробництва торговельних підприємств. Економіка і суспільство. 2023. № 47. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-36>

16. Круглова, О., Козуб, В., Козуб, С., Наумова, Т., Акімова, Н., & Твердохліб, К. (2023). Уплив економічних та неекономічних чинників на рентабельність підприємства. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики 1(48), 193–205. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.48.2023.3918>

17. Курочкіна О.К. Рентабельність підприємства як основний показник ефективності його діяльності. ЛОГОС. ОНЛАЙН. 2020. №16. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.43.html>

18. Любкіна О.В., Шмельова М.О. Діагностика фінансової діяльності і прогнозування перспектив розвитку бізнесу на основі багатофакторної моделі рентабельності. Ефективна економіка. 2018. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6170>

19. Офіційний сайт «Система аналітики відкритих даних». [Електронний ресурс]. URL: https://clarity-project.info/edr/32718137/finances?current_year=2023 (Дата звернення: 13.05.2024)

20. Офіційний сайт ТОВ «Національна Горілчана Компанія» URL: <https://bayaderagroup.com/production>

21. Офіційний сайт «YouControl — сервіс перевірки контрагентів». [Електронний URL: https://youcontrol.com.ua/catalog/company_details/32718137/. (Дата звернення: 05.05.2024)

22. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

23. Ребрик М.І., Кирич Н.Б. Шляхи підвищення рівня рентабельності діяльності підприємства // Матеріали VII Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів. Актуальні задачі сучасних технологій Тернопіль (28-29 листопада 2018 р.) [Електронний ресурс] Електрон. дані – Тернопіль: ТНТУ імені Івана Пулюя, 2018, Україна.

24. Пенська, І. О. Проблеми управління рентабельністю підприємств в сучасних умовах / І. О. Пенська, А. О. Дроботенко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва : зб. наук. пр. [Електронний ресурс] / Харків. нац. автомоб.-дор. ун-т. – Харків, 2017. – № 1 (16). – С. 150–154. URL: <https://dspace.khadi.kharkov.ua/handle/123456789/6804>

25. Почкутова Г.А. Управління прибутковістю підприємства в умовах кризи. Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ економіки, оподаткування та митної справи УДФСУ. 2019. Ч.4. С. 73-76.

26. Системна криза в Україні: передумови, ризики, шляхи подолання : аналіт. доп. / [Я.А. Жаліло, К.А. Кононенко, В.М. Яблонський та ін.] ; за заг. ред. Я.А. Жаліла. К. : Вид-во НІСД, 2014. 132 с.

27. Склярчук І.П. Аналіз прибутку та рентабельності діяльності підприємства. Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 2(141). С. 174–180.

28. Телешевська С. М., Чернецька Ю. А. Управління рентабельністю власного капіталу як передумова стійкого розвитку підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2015 №1. с.114-121.

29. Фінанси підприємств : підручник / В. В. Сокурєнко, Д. В. Швець, С. М. Бортник, С. О. Ткаченко ; за заг. ред. В. В. Сокурєнка. – 2-ге вид., допов. та перероб. – Харків : ХНУВС, 2022. – 292 с.

30. Фінансовий аналіз : навч. посібник / Я. Б. Дропа. – Електрон. вид. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. – 238 с.

31. Чемчикаленко Р.А., Майборода О.В., Дьякова Ю.Ю. Напрямки підвищення ефективності оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства. Економіка і суспільство. 2017. № 12. С. 642-648.

32. Шостак Л.В., Бегун С.І., Ульяницький А.О. Аналіз ринку харчової промисловості у воєнний період. Економіка та суспільство. 2024. №63. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-96>

33. Czerwinska-Kayzer, D., Florek, J., Staniszewski, R., & Kayzer, D. (2021). Application of Canonical Variate Analysis to Compare Different Groups of Food Industry Companies in Terms of Financial Liquidity and Profitability. *Energies*, 14(15), 4701. <https://doi.org/10.3390/en14154701>

34. Fuertes-Callen, Y., & Cuellar-Fernandez, B. (2019). Inter-relationship between firm growth and profitability in a context of economic crisis. *Journal of Business Economics and Management*, 20(1), 86-106. URL: <https://doi.org/10.3846/jbem.2019.6928>

35. Gazeta.ua Спецпроект. BAYADERA GROUP URL: https://projects.gazeta.ua/bayadera-1172313?fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR11m9NZ1D7LFSpqlmh-E5e4G5ICbOScs53jg3-BRXhz3L5jKGJEKSIEhic_aem_OoGpYzDQQTvPluzHoiVqBw

36. Krysanov D., Tkachenko K., Varchenko O. Innovative activity and economic efficiency of the food industry enterprises of Ukraine. *Vector European*. 2023. №2. P. 98–107. URL: <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2023-2.21>